№ 7 ՇԱԲԱԹ, 12 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1913 ՅԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ՇԱԲԱԹ, 12 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 7

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—58.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1913 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՅԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը 9 ր., 9 ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., 7 և 6 ամսվանը 6 ր., 5 ամսվանը 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր.: [illegible] 1-ից մինչև փետրվարի 1-ը 85 կոպ.

Արտասահմանի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 զօլոտ. [illegible] բաժանորդները 32 ֆրանկ. [illegible] բաժանորդները 10 րուբլի. [illegible] բաժանորդները 120 [illegible].

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կցնել փոխադրական բլանկի վրայ նախկին տպագրված հասցէն իր վրայ ունեցած համարով:

ՊՐԵՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» տարեկան այն բաժանորդները, որոնք 1913 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կլինեն 10 րուբլի բաժանորդագինը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետեւեալ 2 գրքերը.

1) „Մշակ" եւ հայ կինը", մինչև 1891 թ. «Մշակի» մէջ լոյս տեսած [illegible] գիրքը բաղկացած է 7—294 մեծադիր էջից, [illegible] Գր. Արծրունու [illegible].

2) „Մշակի" քառասնամեակը" Ն. Դանիէլեանի կազմած, 1872—1912 թ.թ., 132 էջ, տպված լաւ թղթի վրայ. Գրքի մէջ ամփոփված են Գր. Արծրունու, Աղոր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Ծ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Ե. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի պատկերները:

«Մշակի» [illegible] բաժանորդները [illegible] 1 րուբլի, իսկ երկրորդ գիրքը՝ 30 կոպ. [illegible] 15—20 կոպ. [illegible]

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՆԵՐԿՈՒՅԱՑ, ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՎԱՐԻ 14-ԻՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Կը ներկայացնէ—առաջին անգամ, նոր պիէս ՇԱՆԹԻ

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Դրամա 4 արար. և 12 պատկերով

ԱՐԺԱՆԱՑԱՆ ՓԻՒՐԻ ՄՐՑԱՆԱԿԻ.

[illegible]

Սկիզբը [illegible] ժամը 8-ին.

ԱԶԴ.—Երկուշաբթի, յունվարի 21-ին, [illegible]

Ռեժիսեօր Ա. ԱՄԻՐԵԱՆ

23. 2—1

ԱԶԴ

Կիրակի, յունվարի 13-ին, նշանակված

Յովհաննէս Նալբանդեանի ՀԱՄԵՐԳԸ

ՅԵՏԱՁԳՎՈՒՄ Է

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՎԱՐԻ 20-ԻՆ, [illegible]

9. 1—1

Հայ Գրողների Կովկասեան Ընկերութեան գրասենեակը տեղափոխված է Ներսիսեան հին դպրոցի միջին յարկը: Բաց է ամեն օր առ. 10—1 ժամը, բացի տօն և կիրակի օրերից: Գուտանդերից պէտք է դիմեն այս հասցէով. Кавказское Общество Писателей Армянъ. Тифлисъ, Нерсесовская улица, старое зданіе Армянской Духовной Семинаріи.

առ. 24 3—1

Բերլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև տուբերկուլիններով, ՌԱԴԻԻ պրէպարատներով և էլեքտրականութեամբ:

Ընդունելութիւնը ամեն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ առաւօտեան ժամը 9--12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը. Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա): Հեռախօս 7—92.

(ա. օ.) առ. 699. 100—89

ԲԺԻՇԿ

Ց. Մելիք-Նուբարեան

ներքին և երեխաների հիւանդութիւնների, առանձնապէս Թոքերի:

Թոքախտի բժշկութիւնը տուբերկուլիններով և պնեվմատօրակով:

Ընդունելութիւնը ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ

Ամեն օր (առաւօտեան 12—1 ժ. (երեկոյեան 5—7 ժ.

Սօլօլակ, Րտիշչեվսկայա 10 (Լերմոնտովսկ. դեղատան դիմացը):

(ե. հ. կ.) առ. 746. 100—42

ԻՆՉ Է ՍՊԱՌՆՈՒՄ

«Մշակի» մէջ տպված այսօրվայ հեռագիրները հաղորդում են շատ կարեւոր լուրեր Թիւրքիայի մասին:

Քեամիլ-փաշայի մինիստրութիւնը իջաւ ասպարէզից, և նրա տեղը բռնեց Շէվքէթ-փաշայի մինիստրութիւնը.

Գործի գլուխ են կանգնում պատերազմասէր խմբի գործողներ.

Նոր մինիստրութիւնը դնում է օսմանեան զէնքի պատուի և հեղինակութեան խնդիրը հրապարակի վրա.

— Չենք կարող զիջել Ադրիանուպօլիսը,—ասում են նրանք,—պատրաստ ենք ամեն զոհ վերցնել մեզ վրա, առաջնորդված օսմանեան պատուազգացութեան գաղափարից.

Քաղաքական դիրքերը փոխվում են: Թիւրքերի զիջումների փոխարէն այժմ հանդէս է գալիս բալկանեան դաշնակցութեան զիջումի խնդիրը:

Թիւրքիան բացարձակ յայտնում է, որ նա մտադիր չէ զրկվել Ադրիանուպօլսից և եթէ հանգամանքները պահանջեն՝ նա կը պաշտպանի իր ցանկութիւնը զէնքով:

Իսկ բալկանեան դաշնակցութի՞ւնը. Արդեօք նա էլ վճռական կերպով որոշել է պաշտպանել Ադրիանուպօլսի գրաւման խնդիրը և պատրաստ է արդեօք ամեն տեսակ զոհաբերութիւնների համար: Դա կը պարզվի շուտով:

Եթէ նորից պատերազմ բռնկվի և Չաթալջայի մօտ դէմ առ դէմ կանգնած հակառակ զօրագնդերը նորից սկսեն զինաշարժ, կարող են այնպիսի անակնկալներ առաջ գալ, որոնք կը ստեղծեն շատ ծանր դրութիւն եւրօպական քաղաքագիտութեան համար և կը յարուցանեն պատասխանատու միջազգային խնդիրներ:

Պէտք է նկատել, որ զինադադարի ժամանակ երկու պատերազմող կողմերն էլ պատրաստվում էին, և օսմանեան բանակը այժմ աւելի ուժեղ կազմակերպութիւն ունի, քան առաջ. Նա հաւաքել է մեծ քանակով թարմ ռազմամթերք և ժողովել է Փոքր-Ասիայի զանազան ծայրերից վարժ զօրքեր զոռ պատերազմ մղելու համար:

Անկասկած՝ համաշխարհային շահերը պահանջում են, որ բալկանեան պատերազմը չը վերսկսվի և մի Ադրիանուպօլիս քաղաքի պատճառով չը վըտանգվեն խոշոր կենսական շահեր և նոր զոհեր չը տրվեն զէնքերի շառաչիւնին: Բայց պատերազմող կողմերը չը կարողացան մեղմացնել իրանց փոխադարձ պահանջները: Եւ ահա մենք կանգնած ենք տագնապալի վճիռների առաջ:

Մի՞թէ հաշտութեան յոյսը բոլորովին կտրված է:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

10 յունվարի

Պետերբուրգ.—Այսօր Թագաւոր Կայսրին բաղդ ունեցաւ ներկայանալ մոնղոլական արտակարգ դեսպանութիւնը, որ շնորհակալութիւն յայտնեց Նորին Մեծութեանը Մոնղոլիայի անկախութիւնը ճանաչելու համար: Թարգմանիչն էր գ. խ. Շիլմարէվ: Ունկնդրութիւնից յետոյ Թագաւոր Կայսրը դիտեց դեսպանութեան ընծայած նուէրները, որոնց թւում են 8 գեղեցիկ նըժոյգներ: Թագաւոր Կայսրի մեկնելուց յետոյ դեսպանութեան անդամները հիւրասիրվեցին դատարխանով:

—

Խրիստիանիա.—Թագաւորը բացեց ստորտինգի նիստը գահական ճառով, որի մէջ ասված է, թէ Նորվեգիայի յարաբերութիւնները բոլոր պետութիւնների հետ բարեկամական են, և ընդգծված է երկրի տնտեսական նպաստաւոր զարգացումը:

—

Պարիզ.—Կառավարութեան դեկլարացիայի մէջ արտայայտված է լինելու մտադրութիւն՝ արագօրէն գործադրել քաղաքացիական ծառայութեան կանոնադրութիւնը և ընտրողական բարենորոգումը, նաև շարունակել սօցիալական բարենորոգումների սկսված աշխատանքը. այդ աշխատանքներին մասնակցութեան կոչվելու է հանրապետական մեծամասնութիւնը: Նոր կաբինէտը պալատին կը ներկայանայ ուրբաթ օրը:

—

Վիեննա.—«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսսէն» հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ իբր սկսել են արձակել զինուորական ծառայութեան կոչված պահեստիներին, և մատնանշում է, որ մինչև օրս եղել են սոսկ արձակման եզակի դէպքեր, իսկ ընդհանուր զինուորաարձակման մասին խօսք լինել չէ կարող:

—

Բուդապեշտ.—Եկաւ Սաբաէվից առանուտ գործիչ Դէրվիշ-Իբիման՝ մինիստր-նախագահին առնաուտների յիշատակագիրը ներկայացնելու համար:

—

... որ հաշտութեան վեհաժողովը կը գումարվի վաղը: Լուծման են սպասում մի շարք հարցեր, մասնաւորապէս պատերազմական տուգանքի խնդիրը: Բալկանեան շրջաններում Թիւրքական պարտքը որոշում են 800 միլիոն ֆրանկ: Այս գումարի կէսը դաշնակիցները հաւանօրէն կը վերցնեն իրանց վրա, միւս մասը կառաջարկեն զիջել իբրև զինուորական վարձատրութիւն: Հաշտութեան ստորագրութիւնը չէ կարելի սպասել մի ամսից շուտ: Ցետոյ բալկանեան պատգամաւորները կը մնան Լոնդոնում իրանց երկիրների սահմանները որոշելու համար: Չերնօգորական պատուիրակները յայտնում են, թէ Սկիւտարը չերնօգորական երկրի մէջ մտցնելու հարցը հանդիսանում է ամենաէական խնդիր, որի համար Չերնօգորիան պատրաստ է կռուելու:

—

Բէլգրադ.—Վիեննայից տեղս եկած դեսպան Եօվանօվիչը յայտնեց, թէ ալբանական հարցը կը լուծվի Սերբիայի համար նպաստաւոր կերպով. Սերբիան չէ կարող տալ Աւստրիային առանձին առևտրական ու տնտեսական արտօնութիւններ, որովհետև այդ դէպքում նա պէտք է նոյն տեսակ մենաշնորհներ տայ նաև միւս պետութիւններին:

—

Սօֆիա.—«Միրը» գրում է. «Բուլգարիան ազատութեան և առաջադիմութեան պետութիւն է. բոլոր դաւանութիւնների քաղաքացիք վայելում են հաւասար իրաւունքներ. Բուլգարիայի մահմեդականները նոյնիսկ պատերազմի ժամանակ չը զգացին և համակրանք արտայայտեցին բուլգարներին. հնարաւոր է, որ մի քանի տեղերում քրիստոնեաները մտադրվեցին վրէժխնդիր լինել Թիւրքերի նախկին ճնշումների համար, բայց բուլգար զօրքերի գալուստից յետոյ կարգուկանոնը ամենուրեք վերականգնվեց»:

—

Աթէնք.—Գեներալ Սապունձակիսը հեռագրում է. «Եանինայի մօտ ձախ թևի արշաւանքը ճանապարհների վատութեան պատճառով ընթացաւ դանդաղ. խառն զօրքը ձեռք ձգեց հինո Թնդանօթ և գերի՝ մի քանի Թիւրք. Թշնամու կորուստները խոշոր են»:

—

Հռոմ.—Դիպլօմատիական շրջաններում, գնահատելով Թիւրքիայի զիջողականութիւնը, հաւատում են հաշտութեանը: Իտալիայի քաղաքականութիւնը բալկանեան երկիրների վերաբերութեամբ զուգընթաց է աւստրիական քաղաքականութեան, որչափով Իտալիան համաձայնութեամբ կապված է Ալբանիայի ամբողջութիւնը պահելու մասին:

—

Բերլին.—Ալբանիայի սահմանների մասին կազմած յուշագրի համաձայն, Սերբիան համաձայնվում է յետ կանչել իր զօրքերը նուաճած շրջաններից: Յուշագրի մէջ մատնանշված է, թէ Սկիւտարն առաջին սերբիական պետութեան մայրաքաղաքն է եղած. ճիշդ է, Իփէկում և Դիակօվօյում ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը ալբաններ են, սակայն շրջակայ նահանգները սերբիական էին մինչև 17-րդ դարի վերջը. ոչ մի սերբիական կամ չերնօգորական կառավարութիւն չի համարձակի զիջել այդ սրբազան երկիրը. սերբ ժողովուրդը չէ կամենում այդ հարցում զիջել կամ կօմպրոմիսների թեքվել. բնական սահմանը Սերբիայի և Ալբանիայի միջև անցնում է Օխրիտով և Սպիտակ Դրինով. դրանով բաւարարութիւն կը տրվի Սերբիայի օրինական շահերին:

—

Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ ազգային ժողովում պատերազմը շարունակելու վրա պնդեցին արտաքին գործերի մինիստր Նորատունկեանը և շէյխ-ուլ-իսլամը: Մինչդեռ Քեամիլ-փաշան յայտնեց, որ եթէ պատերազմը շարունակվի, այն ժամանակ Թիւրքիան կը սնանկանայ, իսկ երկրում կը սկսվի սով: Ազգային ժողովը խօսեց յօգուտ հաշտութիւն կնքելուն:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

10 յունվարի

Կ. Պօլիս.—Ազգային ժողովի նիստում մեծ վէզիրը յայտնեց, որ բացում է ժողովը սուլթանի անունից: Մի քանի անդամներ, որոնց թւում Դամադ Շէրիֆ փաշան, խօսեցին յօգուտ հաշտութեան, միայն աւագ դատախազը յօգուտ պատերազմի: Սայիդ փաշայի հարցին, թէ ունի՞ արդեօք ժողովը պաշտօնական բնաւորութիւն, Քեամիլ-փաշան պատասխանեց բացասաբար: Ընդհանուր տենդենցը յօգուտ հաշտութեան էր, բայց ցանկութիւն յայտնվեց, որպէսզի կառավարութիւնը պաշտպանէ երկրի շահերը: Զինուորական նախկին մինիստր Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշան և նախկին մեծ վէզիր Հակկը-փաշան, երկուսն էլ «Մ. և Ա.» կօմիտէտի անդամներ, յայտնեցին, թէ չեն կարող ժողովին ներկայ լինել հիւանդութեան պատճառով:

—

Լօնդօն.—Րէյտէրին հեռագրում են Կ. Պօլսից. «Թշնամական ցոյցի պատճառով կաբինէտը հրաժարական տուեց: Մահմուդ Շէվքէթը նշանակվեց մեծ վէզիր, Թալէաթ բէյը՝ ներքին գործերի մինիստր. Իզզէթ փաշան՝ զինուորական մինիստր, նախկին մեծ վէզիր Հակկը-փաշան՝ արտաքին գործերի մինիստր, Էնվէր-բէյը՝ քաղաքի բերդապահ զօրքի պետ:

Գործակալութեան թղթակցի հետ ինտէրվիւի ժամանակ Թալէաթ-բէյը յայտնեց. «Ներկայ շարժումը ցոյց է տալիս, որ մենք վճռել ենք փրկել ազգային պատիւը կամ կորչել: Մենք չենք կամենում պատերազմը շարունակել, սակայն ոգևորված ենք Ադրիանուպօլիսը պահելու վճռով: Այդ «conditio sine qua non է»:

—

Կ. Պօլիս.—(Ճեպընթաց): Թշնամական ցոյցերի պատճառով կաբինէտը հրաժարվեց: Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշան նշանակված է մեծ վէզիր, Իզզէթ-փաշան՝ զինուորական մինիստր և գեներալիսիմուս: Նոր կաբինէտը վերջնականապէս կը կազմվի յունվարի 11 ին: Քաղաքում հանգիստ է:

—

Լօնդօն.—Մամուլը միաբերան գոհունակութիւն է յայտնում Թիւրքիայից սպասվող նպաստաւոր պատասխանի առիթով և խաղաղութիւնը համարում է ապահովված: Լրագիրների մեծ մասն ընդգծում է Րէյտէրի գործակալութեան հաղորդած այն խօսքերը, որ յայտնել է Նորատունկեանը Թիւրք պետական գործիչների երէկվայ ժողովում, թէ Թիւրքիայի յամառելու դէպքում երկիւղ կայ միջամտութեան Ռուսաստանի կողմից: Րէյտէրի գործակալութեան տեղեկութիւնների համաձայն, Թիւրքիայի զիջանելը թողել է նպաստաւոր ազդեցութիւն, սակայն չէ կարելի սպասել, թէ բանակցութիւնները կաւարտվեն շուտով: Ենթադրվում է,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՄ

Բաֆրա, 7 դեկտ.—Վերջերս այստեղ հասան 65 մուսլիման ընտանիք, որոնք գաղթել են Եւրոպական Թիւրքիայից: Տեղական վարչական խորհուրդը, որ այդ գաղթականների ժամանումից առաջ էր գումարվել, վճռել էր նրանց տրամադրութեան տակ դնել ընդամենը մի սար, որպէսզի նորեկները այնտեղ հաստատեն իրանց բնակութիւնը:

Եւ սակայն տեղական հարկահաններից և մահմեդական երեւելիներից կազմված կոմիսիան, նպատակ ունենալով յիշեալ գաղթականներին այդտեղ հաստատել, գտաւ, որ խնդրի առարկայ եղող սարը մշակութեան համար անպէտք է, և հետևաբար վճռեց այդ գաղթականներին զետեղել այնպիսի մի վայրում, որ կից է 300 հայ ընտանիքներով բնակեցված մի քաղաքամասի: Բացի դրանից, այն հողամասը, որ դրվեց գաղթականների տրամադրութեան տակ, բաղկացած է հայերին պատկանող մի դաշտից և տեղական ազգաբնակութեան անասունների համար յատկացված արօտատեղից:

Գաղթականները, որոնց ընկերանում էին բազմաթիւ զինուորներ՝ դրօշակներ բռնած, հասան այդ վայրը, նպատակ ունենալով իւրացնել այդ հողամասը:

Տեղիս հայոց եկեղեցու առաջ-քահանան անմիջապէս դիմեց ուր հարկն է և բողոքեց այս ինքնակամ և դիտաւորեալ կարգադրութեան դէմ:

Տեղական իշխանութիւնը պատասխանեց, թէ տէրերը կարող են գանգատվել դատարանին: Հասարակութիւնը վերին աստիճանի վրդովված է այս անհաւասարութեան պատճառով և անմիջական մի միջոց է խնդրում այսպիսի դրութեան դէմ:

—

Բաբերդ, 9 դեկտ.—Մահմեդական զինուոր դաբաղ Խալիլօղլու Րիզան այս ձմեռ գիշերով կրակ բացեց մի տան պատուհանի ուղղութեամբ, ուր հարսանիքի հանդէս էր կատարվում: Հետեւեալ օրը ցերեկով նա բազարում սուրնի հարուածներով վիրաւորեց բազմաթիւ հայերի:

—

Բաբերդ, 13 դեկտ.—Նորընծայ քահանայ Գէորգ Կիւլեանը երէկ երեկոյեան ժամը 8-ին վիրաւորվեց Զարջու փողոցում: Զաբագործներն անյայտ են:

—

Վան, 6 դեկտ.—Անցեալ օր Բաշ-Կալէի շրջանում սպանվել են Էլնժիանի գիւղացի Ցակոբ Կարօյեանը և Վանք գիւղացի Ցակոբ Սարգսեանը:

Հայաբնակ Էլնժիանի և քիւրդաբնակ Բժէնքերտ գիւղերի բոլոր ոչխարները քշեցին-տարվեցին աւազակների ձեռքով: Նոյնպէս քշված են հայաբնակ Հասպստան գիւղի 7—800 գլուխ ոչխարները:

Խանասօրի մօտ կողոպտվել են երկու հայեր, որոնք գալիս էին Պարսկաստանից: Նրանցից խլված է մի եզ, մի ձի և 1500 ղրուշ արժողութեամբ այլ ապրանք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԱՊՎԱԾ Է ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՀԵՏ

—

«Մշակի» № 3-ում Հ. Առաքելեանը, քաղելով «Temps» լրագրից, հաղորդում է, թէ ռուսաց կառավարութիւնը այժմեան բոպէն անյարմար է համարում հայկական հարցը հրապարակի վրա դնելը, այսինքն Լօնդօնի դեսպանաժողովին յանձնելը: Ճշգրիտ ասած, որչափ ես կարողացել եմ ըմբռնել թէ մասնաւոր խօսակցութիւններից, թէ ընդհանուր և թէ իմ իսկ մասնաւոր տպաւորութիւններից, որ կազմվել էին լրագրական զանազան յօդուածներից,—ոչ ոք էլ չէր կարծում և չը պէտք է կարծէր, թէ դեսպանաժողովը, մինչև անգամ ասեմ, ձեռնհաս լինէր քննութեան առնելու հայկական հարցը: Դա նոյնն էր, թէ գնայինք փափախ կարողի մօտ և խնդրէինք, որ մեզ համար կօշիկ կարէր: Ես այս ասում եմ նրա համար, որ անձամբ լսում եմ յուսահատ արտայայտութիւններ մեր հարցին խիստ բարեկամ անձերից, ինչպէս և վատ ծածկված թշնամական արտայայտութիւններից:

Եթէ մէկը Պարիզ կամ Պօլիս և կամ այլուր կարծել է լըջօրէն, թէ այսօրվայ դեսպանաժողովը քննութեան կառնի հայկական հարցը,—որ չեմ կարծում, թէ կարծած լինեն,—դա Թիւրիմացութիւն պէտք է համարել: Վեհափառ Կաթողիկոսի կողմից դիմումն է եղել, մենք համոզված ենք, առանց որոշելու ժամը և ժամանակը: Դեսպանաժողովը իր համար միսիա է ունեցել զուգընթացաբար նստել՝ բալկանեան ախոյեանների ժողովների կողքին, առանց կշռոքի միւս նժարի վրա, որպէս զի ուղղութիւն տայ բանակցողների վճիռներին, ուրիշ ոչինչ: Պարզօրէն ասած՝ դեսպանաժողովը պէտք է լուծէր այն և միայն այն հարցերը, որոնք անմիջապէս կախված էին և են Թիւրք-բալկանեան պատերազմից իբրև նրա հետևանք. մինչև անգամ ես կարծում եմ (հաստատօրէն ինձ գոնէ յայտնի չէ), որ Լիբանանի հարցն անգամ, որ Ֆրանսիայի պէս զօրաւոր պաշտպան ունի, դեսպանաժողովի խորհրդակցութեան առարկայ չէ դարձած, ուր մնաց հայկական անտէր հարցը:

Ցայտնի էր, որ երբ վերջանային Թիւրք-բալկանեան բանակցութիւնները՝ մի դաշնագրով, պէտք է (գոնէ ես այսպէս եմ հասկացել բանը) վերջանար և դեսպանաժողովի գոյութեան իմաստը: Իսկ այնուհետև ենթադրութիւն կար կայացնել մեծ պետութեանց յատուկ լիազօրների մի կօնֆերէնցիա, վեհաժողով: Ահա այդ վեհաժողովն էր, որ, ինչպէս գոնէ ես եմ ըմբռնել գործի էութիւնը, ձեռնհաս կը լինէր քննել հայկական հարցը և ոչ միայն հայկականը, այլ և երևի բոլոր կնճռոտ հարցերը, որոնք ծանրացած են Թիւրքիայի պետական տկարութեան վրա...

Վերևն ասեցինք՝ «ենթադրված» էր վեհաժողով գումարել, որովհետև, եթէ, բացի բալկանեան զինակցութեան պահանջներից, այլևս պահանջներ, և այն ծանրակշիռ պահանջներ, չը յարուցանվէին Թիւրքիայի վերաբերմամբ, մեծ պետութիւնների կողմից, վեհաժողովի գումարման պէտք չէր զգացվի. պարզապէս ասած՝ եթէ մեծ պետութիւնները այժմ և եթ տրամադիր լինէին մօտենալ փոքր կամ մեծ քայլով արևելեան աֆինքսային հարցի լուծմանը, այդ դէպքում միայն կը դիմէին վեհաժողովի գումարմանը:

Եթէ դեսպանաժողովը հանդէպ Թիւրք-բալկանեան համաժողովին և նրան զուգընթաց ձեռնարկեց վճռել և այնպիսի խիստ լուրջ խնդիրներ, որպիսիք են Ալբանիայի և Մակեդօնիայի ինքնավարութիւնների խնդիրը, այդ ես սերտ կերպով կապված էր բալկանցոց պահանջների հետ. ներեցէք,—ասեցին դեսպանները,—Իտալիայի և Աւստրիայի սողոսկութեամբ՝ այդ պատառները ձեր ատամների բանը չեն... Ես վախենում եմ, որ վաղը-միւս օրը իրանց ատամներն էլ չը ջարդվեն այդ պատառների վրա: Միջանկեալ ասեմ, որ շատ էլ չեմ հաւատում Իտալիայի և Աւստրիայի դաշնակցութեան ոչ անկեղծութեանը և ոչ ամրութեանը և փորձաքարը կը լինի առաջին իսկ պատերազմը, երբ անհաւատալի չեմ համարում, եթէ յանկարծ պատերազմի դաշտումը ճակատ-ճակատի դարձնեն, փոխանակ ընդհանուր թշնամուն վրա տալու:

Արևելեան հարցը անուանեցինք «սֆինքսային» հարց. այո, որովհետև ոչ ոքի յայտնի չէ ոչ նրա բովանդակութիւնը և ոչ սահմանները. որ Թուրքի ոտքը կտրվում է Եւրոպայից,—դա պարզ է. բայց դրանով չէ լուծվում արևելեան անուանված հարցը: Փոքր-Ասիա աշխարհագրական անուն կրող երկիրը, ուր այնքան տեսակ-տեսակ ազգ ու լեզուներ են բնակվում, չափազանց կարևոր դիրք է գրաւում թէ համամարդկային քաղաքակրթութեան տեսակէտից և թէ հաղորդակցութեան ճանապարհների տեսակէտից (իբրև կամուրջ Եւրոպայի և լայնածաւալ ասիական երկիրների մէջ). այդ պատճառով նա, Փոքր-Ասիան, շատ հարկաւոր է մեծ պետութիւններին: Միացրէք դրա հետ և այն, որ Թիւրքիան, իր պետականութիւնը հիմնելով իսլամի և բռնցքի ուժի վրա, անընդունակ գտնվեց ինքն իսկ քաղաքակրթվել և կամ այլացեղ ազգերի սրտները կապել կենտրոնի հետ, որով և եւրոպացոց վրա միշտ այնպիսի տպաւորութիւն է արել, ինչպէս ուժի զօրով ժամանակաւորապէս մի երկիր գրաւող (օկկուպացիա) պետութիւն:

Եւ ահա այստեղից է եւրոպական պետութիւնների բնական ձգտումը դէպի այդ Մերձաւոր Արևելքը: «Սֆինքսային» անուանեցինք և այն պատճառով, որ ոչ ոք իրան հաշիւ չէ տալիս, թէ արդեօք Արևելեան հարցի լուծման մէջ Թիւրքիան իբրև պետութիւն կը մասնակցի, թէ նա էլ կենթարկվի տարրալուծման՝ հաւասար իր բաղադրիչ տարրերի հետ... Ալլահն է խաբար... Աշխարհ է, «կուզայ ու կերթայ»...

Ես խելքիս զոր չը տալու համեստութիւնն ունեմ, որպէսզի չը վտանգեմ կարծիք յայտնել, թէ երբ Թիւրք-բալկանեան խառը հաշիւները մաքրվեն, երբ Բալկանները միմեանց մօտ և ամբողջ աշխարհի առաջ պարզերես դուրս գան, ինչպէս մինչև այսօր եղել են և երբ Բուլգարիայի և Ռումինիայի սահմանները վերջնականապէս որոշվեն և երբ Աւստրիայի, նաև Իտալիայի ազդեցութեան սահմանները միմեանց մէջ և Սերբիայի հանդէպ՝ Ալբանիա կռուածաղկի դեր կատարող հարցումը բաւարարութիւն ստանան, թէ այդ բոլորից յետոյ, երբ դեսպանաժողովը կատարած համարելով իր միսիան կը լուծվի, թէ արդեօք դրանից յետոյ կը գումարվի վեհաժողով, թէ չի գումարվի... Ահա այդ ես ոչ միայն չը գիտեմ, այլ և գիտենալ չեմ կարող:

Մի բան միայն խելքի մօտ է, որ վեհաժողովի գումարման շանսը օրէ-օր պակասում է. կարծում ենք, որ որքան խաղաղ լինեն տրամադրված Թիւրքերը, այնքան նրանք աւելի կը խուսափեն վեհաժողովից, իսկ որքան աւելի քաշեն դէպի կռիւը վերսկսելը,—այնքան նրանք կը մօտենան վեհաժողովին: Թէ ինչու այդպէս, չեմ ուզում յարգելի ընթերցողներիս գլխացաւանք պատճառել, յուսալով որ այդ բանը ինքն ըստ ինքեան պարզ է:

Չը նայելով որ Լօնդօնի բանակցութիւնները ընդհատված են, չը նայելով որ Բիսմարկեան դաշնակցութիւնը երկդիմի դիրք է բռնել դէպի Բալկանները, չը մասնակցելով Պօլսումն արած յայտարարութեանը այն Թափով, որպիսին ազնուաբար արված է ռուսական համաձայնութեան կողմից, բայց և այնպէս զգացվում է, որ պետութիւնները այսօր, ոչ յօրինակ հեռաւոր և մերձաւոր անցեալների, այլապէս է տրամադրված դէպի Թիւրքիան և այլ դիրք են բռնել և այլ լեզուով են խօսում նրա հետ:

Ցանկալի է, որ Թիւրքիայի քաղաքագէ ները ըմբռնեն այդ շեշտը, և այդ ցանկա է, կարծում ենք, նոյնիսկ Թիւրքիայի պ տական շահերի և նրա ամբողջութեան տ սակէտից, որով և հայկական հարցի հ մար, քանի որ ինչպէս քանիցս կրկնվել, հայերը չունեն անջատողական ձգտումնե ի հարկէ միակ պայմանով, որ նրանց ապ հովեն խաղաղ և ազատ կեանք և քաղ քակրթութեան ուղիներ, աւելացնենք՝ չն հիւ Սան-Ստեֆանօյի 16-րդ յօդուածի զինակ պետութեան:

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ 1912 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

(Տարեվերջի խոհեր ու դիտողութիւններ)

II

Անակնկալներով առատ 1912 Թւականը հարստացրեց համաշխարհային պատմութեան տարեգրութիւնը մի այլ միջազգային խոշոր նշանակութիւն ունեցող փաստով ևս՝ բալկանեան պատերազմով: Դա գլորվող տարվայ քաղաքական ֆինալն էր: 1912 Թ. չաւարտեց մեծ փոթորիկի վախճանական հետևանքները. սրանք ժառանգութիւն մնացին նոր-տարվան: Բայց հին տարին, պարզելով Թշնամական բանակների ուժերի որակական յարաբերութեան աստիճանը՝ փաստական արդիւնքներով, հասցրեց փոթորիկը զինադադար մի դրութեան, ուր արևմտում ախոյանները երկարաձիգ կըռուադատումներով վճռելի կէտերը հարթել են ցանկանում:

Բալկանեան պատերազմի համաեւրոպական խոշոր նշանակութիւնը կունենայ իր կօնկրետ արտայայտութիւնը դեռ յետոյ, երբ վախճանապէս կորոշվեն պատերազմող կողմերի տերիտորիական սահմանները, երբ մակեդօնական և ալբանական արդէն փաստապէս լուծված հարցերը կընդունեն իրաւական սանկցիաներ ու կաղապարներ և, վերջապէս, երբ մեծ պետութիւնների յարաբերութիւնները և շահերի ու ազդեցութիւնների շօշափման կէտերը՝ Մերձաւոր Արևելքի հարցի ընդհանուր շրջանակներում՝ իրանց նորակերպ դասաւորութիւնը ստանան:

Սակայն ինքը երևոյթը՝ իբր նախապատրաստական մեքենայութիւններով և ծագման փաստով՝ կազմում է սեփականութիւնը 1912 Թւականի և միայն այդ չափով արժանի է նա տարեվերջին դիտողութիւնների նիւթ դարձնելու *):

Բալկանեան փոթորիկը, իբրև լոկ պատերազմական փաստ, իր ծագումով ամենից առաջ մերկացրեց եւրոպական հզօրների դիպլոմատիական կատարեալ սնանկութիւնը Մերձաւոր Արևելքում: Խաղաղութեան անունից օրն ի բուն ճառող կաբինէտները անընդունակ եղան իրանց դանակը բռնող, խորհրդատուի և միջնորդի դերը խնդրող, վերջին հաշւով իրանցից կախում ունեցող տոհմերին (Թիւրքիային և բալկանեան միութեան) ճնշումով հարկադրել՝ կօնֆլիկտի առարկան խաղաղ բանակցութեամբ լուծելու: Մի կամ մի քանի պետութիւնների պաշտօնական դանդաղկոտութիւնը՝ փաստական կուլիսային ինտրիգաների Թելադրութեան ազդեցութեամբ՝ վիժել տուեց կաբինէտների միջնորդութեան ձեռնարկը ամենաողբալի ձևով, և ինքը՝ պատերազմի բանկումը, ասում ենք, իբրև սոսկ փաստ, եղաւ առաջին բարո կան ապտակը եւրոպական քաղաքակ կօնցերտի հասցէին: Երկրորդ՝ ոչ նու ապտակը, նոյն հասցէին, արտաբերեց պ տերազմի ընթացքը՝ իր փաստական հե ւանքներով: Ընթերցողները յիշում են ա շուշտ պատերազմից առաջ տեղի ունեցա հաւաքական դեկլարացիան՝ մեծ պետու թիւնների կողմից ուղղված բալկանե միութեան, ուր ամենակարևոր տեղն բռնում այն կէտը, որ նոյնիսկ Բալկաննե յաղթութեան դէպքում ոչ մի կերպ փոխվի երբեք status quo-ն և նուաճված եր բաժանները կրկին կը վերադարձվեն Թի քիային: Ամենից բարձր աղաղակում այդ ուղղութեամբ աւստրօ-ունգարակ կաբինէտը: Ցաղթանակող զէնքը ունեց սակայն իր յատուկ տրամաբանութիւնը, սա հարկադրեց status quo-ի «ցաւագ բարեկամներին» այլ սրինգ փչել դեռ մ չև զինադադարի պայմանների բացէ Նոյն Աւստրօ-Ունգարիան առաջինը դաւ, միացած՝ դաշնակից Իտալիա հետ, որ ամենայն եռանդով առաջ մղեց բանիայի անկախութեան հարցը, առաջնոր վելով, իբր, ազգային ինքնորոշման սկ բունքով, փաստապէս, սակայն, սոսկ, յետին հաշիւներով, որպէսզի դրանով բողոնայ պատերազմի Թատերաբեմից, մենից առաջ՝ Սերբիայի գրգռված ախո ժակի կլանումներից կտորներ փրկել՝ յետագայ տնտեսա-առևտրական շահագո ծութեան օբիեկտներ դարձնելու պայմ նով:

1878 Թւականից ի վեր ամենայն յամա ռութեամբ կրկնվող և պահպանվող stat quo-ն Մերձաւոր Արևելքում՝ եկաւ եռա սեայ զէնքի քաղաքականութեան «սրբ աբեան» լօզինգն անդարձ շեղջակոյտ տելու: Իսկ status quo ասածը այլ բ չէր՝ իր կրիտիքական բնոյթով, բայց եր ժայռացած հիմնաքարը արևելեան հարց բալկանեան մասնիկների: Այդ քարացա կէտի խախտումով՝ անհրաժեշտօրէն պիտ լուծվէին «Գորդեան հանգոյցի» առկախ հատուածները Եւրոպական Թիւրքիայում Այն, ինչ Թիւրքիայի «կեղծ» թէ «անկեղ բարեկամները չէին ուզում կամ չէին կ բողոնում դիւանագիտական «իմաստու թեամբ» լուծել, այսօր բալկանեան ան կնկալը հասունացրեց խնդիրը մինչ ա ստիճան, որ Լոնդոնի դեսպանաժողով մում էր միայն արևելեան կնճռի փաստ կան լուծումը՝ զէնքի միջոցով, իրաւակ սանկցիայով հաստատել և ձևակերպել: Դ էլ երրորդ հարուածն էր, որ կրեց եւրոպ կան դիպլօմատիան Արևելքում:

Այդ վերջին փաստը՝ Թիւրքական անկ բռնութիւններից տառապող ժողովրդակա այլատարր հատուածների ազատագրութեա երևոյթը Բալկաններում կազմում է, մեր կարծիքով, պատերազմի միակ պօզիտի արդիւնքը՝ դեմօկրատական առաջադէ տեսակէտից և շարունակական յուզումներով

*) Տես «Մշակ» № 6.

*) Մենք պատրաստ ունենք բալկանեան պատերազմի ծագման տնտեսական և քաղաքական պատճառների մասին մի ընդարձակ գրուածք. այստեղ չենք ծանրանայ երևոյթի այդ կողմի վրա, այլ միայն փաստի քաղաքական արժէքի և միջազգային անդրադառնումների վրա:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎՈՒՄ

—

Անցեալ 1912 Թւին մենք «Մշակի» №№ 284-ի և 289-ի Բանասիրականի բաժնում զետեղեցինք Օրմանեան սրբազանի ամբաստանութեան ծանօթ խնդրի քննութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Թիւրքահայոց ազգ. ժողովի անցեալ դեկտ. 7-ի և նոյն ամսի 14-ի նիստերում, առանց սակայն վերջնական լուծում ստանալու:

Այնուհետև Էջմիածնից մեր ստացած մի հեռագրից, որ զետեղեցինք «Մշակի» № 287-ում, մեր ընթերցողները տեղեկացան, թէ ազգ. ժողովը դեկտ. 21-ի իր նիստում անպարտ է ճանաչել սրբազան Օրմանեանին:

Արդ, որպէսզի հետևողական եղած լինենք, մենք ստորև առաջ ենք բերում ազգ. ժողովի այդ նիստի համառօտ նկարագրութիւնն ևս, ի լրումն նոյն խնդրին նուիրված և արդէն անցեալում մեր հրատարակած նկարագրութիւնների:

Ժողովը բացվել է Արշարունի պատրիարքի նախագահութեամբ և ատենապետութեամբ Հայկ Խօճասարեանի: Ներկաների Թիւը եղել է 56 հոգի: Ժողովը դռնփակ է եղել, խուսափելու համար այնպիսի օբստրուկցիաներից, որ նախորդ երկու նիստերում տեղի են ունեցել՝ խանգարելու համար ժողովի զբաղումների նորմալ ընթացքը:

Ժողովը սկզբում մի շարք ընթացիկ հարցեր քննութեան առնելուց յետոյ անցել է Օրմանեան սրբազանի խնդրին:

Ատենապետը նախ յոյս է յայտնել անցեալ նիստում պատահած միջադէպի առիթով, ասելով թէ մի քանի անձեր խանգարել են երկու միլիոնից բաղկացած մի ազգի ներկայացուցչական մարմինը եղող ազգ. ժողովի գործերը:

Վահան Թէքէեան.—Դռնփակի մասին հարցում մը ունիմ: Հասկնալ կուզէի, թէ որու կարգադրութեամբ այս նիստը դռնփակ եղաւ:

Ատենապետ.—Եթէ տասը երեսփոխան ուզէ, օրէնք է, որ անպատճառ նիստը դռնփակ ըլլայ: Մենք ոչինչ ունինք գաղտնի: Ժողովուրդը ատենագրութիւններէն կրնայ տեղեկանալ բոլոր անցուդարձերուն:

Դոկ. Թէրզեան.—Պատրիարքի ամբաստանութեան խնդիրները պէտք է արդէն դռնփակ նիստի մէջ քննուին:

Ազգ. ժողովի այս նիստի դռնփակ լինելու մասին դիւանին յանձնվել են երեք գրութիւններ, որոնցից մին պատկանելիս է եղել Պարգև Փափազեանին. սա իր գրութեամբ հարցնում է, թէ ազգային իշխանութեան դէմ ըմբոստացում ցոյց տուողների դէմ ինչ միջոցներ են ձեռք առնվում: Երկրորդ գրութեան հեղինակը, Ոսկան Մարտիկեան, բողոքել է ազգ. ժողովի այս նիստը դռնփակ անելու դէմ և դատապարտել անցեալ նիստը խանգարողների նկատմամբ ցոյց տրված տկարութիւնը: Երրորդ գրութիւնը պատկանելիս է եղել դոկտ. Փաշայեանին, որ կամեցել է իմանալ, թէ այս ներկայ ժողովատեղիի շուրջը կատարվող ոստիկանական հսկողութիւնը ում Թելադրութեան հետևանքով է լինում:

Ատենապետ.—Դիւանը չի գիտեր, թէ ներկայ փափուկ պայմաններուն մէջ այս տեսակ տեղ արարքի մը համար ոստիկանութեան դիմում չընելով գէշ ըրաւ, թէ աղէկ, սակայն կը կարծէ ամենէն խոհեմ ճամբան բռնորոշեց՝ ժողովը փակելով:

Փափազեան Պարգև.—Ես համամիտ էի, որ ժողովը փակուէր, սակայն հասկնալ կուզէի, թէ այս անիշխանական տարրերը, որոնք ազգային իշխանութեանց երդուեալ թշնամիները կը հանդիսանան, կը հետապնդուին և պիտի պատժուին:

Վահան Թէքէեան.—Երբ կանխաւ սպառնալիք ըլլայ՝ պատրիարքը կրնայ դիմել ոստիկանութեան, իսկ հակառակ պարագային բարապանները բաւական են, ինչպէս էին անցեալ ուրբաթ օր: Ես ցաւ կը յայտնեմ, որ երեսփոխանները ամենէն առաջ խոյս տալ սկսան, երբ հազիւ թէ աղմուկ եղած էր:

Վարդգէս.—Այպանելով հանդերձ կատարուած արարքը, ես համամիտ չեմ դուրս հանելէ զատ տարբեր միջոցներու դիմելու: Պարգև էֆ. Փափազեանի բացատրութիւնները շատ խիստ կը գտնեմ:

Ժողովը այս վիճաբանութիւններէն վերջ տալուց յետոյ ձեռնարկել է Օրմանեանի ամբաստանութեան խնդրի առիթով ներկայացված բանաձևերի քուէարկութեանը, առանց նոր վիճաբանութիւնների:

Կարդացվել է դաշնակցական երեսփոխանների հետևեալ գրութիւնը, որով իրանց ձեռնպահութիւնն են յայտարարել այս խնդրում: Գրութիւնը ստորագրված է Բ. Զարդարեանի, Ց. Շահրիկեանի, դոկտ. Կ. Փաշայեանի, Վարդգէսի, Բ. Զօրեանի և Օ. Զայեանի կողմից:

«Աչքի առջև ունենալով, որ ժողովուրդէն վտարուած և ազգ. երեսփոխանական ժողովէն վտարումը հաստատուած նախորդ պատրիարք Օրմանեան արքեպիսկոպոսի վերաբերմամբ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը իրական քննութիւն չէ կատարած.

«Նկատելով որ ոչ միայն խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովի տեղեկագրով իսկ մատնանշուած քննութեան Թերութիւնները լրացնելու անհրաժեշտութիւնը կայ, այլ և ազգ. պատրիարքարանի դիւանատան մէջ եղած պաշտօնական փաստերը անտես են առնուած.

«Նկատելով որ այդ անտեսումը ցոյց տալ և յանձնաժողովին պակաս Թողած փաստերն ու քննութիւնները լրացնել արդարութեան տարրական պահանջն ըլլալով՝ նախ քան այդ քննութիւններու լրացումը վերջնական վճիռ կայացնելը ամենապատասխանատու արհամարհանքն է՝ ուղղուած արդարութեան և հասարակաց խղճին դէմ.

«Ցաւելով որ նախորդ պատրիարքի խնդիրը տարիներով ձգձգուած և արդարութեան բաւարարութիւն չէ տրուած, բայց և նկատելով, որ պատմական այս բոլէն հրամայողական պարտք կը դնէ ներքին բոլոր պառակտումներու ու հասարակական խղճի վրդովման առիթները խոյս տալ, որոնց կարգին գերազանցապէս կը պատկանի Օրմանեան սրբազանի հարցը.

«Ազգ. ժողովի դաշնակցական խումբը, հաւատարիմ խղճի ու արդարութեան Թելադրած և բոլէի պահանջած պարտականութեանը, կը յայտարարէ, որ կը Թողու մեծամասնութեան վրայ պատասխանատուութիւնը վերջնական վճռի վիճաբանութեան և «չի մասնակցիր» վերջնական վճռին քուէարկութեան, խնդրելով ներկայ գրութեան ընթերցումը յատենի ժողովին և արձանագրութիւնը»:

Ապա կարդացվել է քննիչ յանձնաժողովի մի գրութիւնը, որով առաջարկվում է նախ նոյն յանձնաժողովի եզրակացութիւնը քուէարկել:

Դրանից յետոյ կարդացվել է Ա. Գասպարեանի հետևեալ բանաձևը.

«Ժողովս ընդունելով հանդերձ, թէ Օրմանեան սրբազանի դէմ եղած ամբաստանութիւններէն «քանի մէ կէտեր քննուած» չեն, ինչպէս որ կը մատնանշէ ատենապետաց դիւանը, կը բաւականանայ կատարուած քննութեամբ, ի նկատ ունենալով անոր չափէն աւելի երկարած ըլլալը:

«Եւ որովհետև յետ քննութեան հաստատուած է, որ

«1) Ամբաստանեալը՝ սահմանադրական օրէնքը տառացիօրէն գործադրած չէ և շատ անգամներ գիտակցաբար վանց առած է անոր տրամադրութիւնները:

«2) Լահէի վեհաժողովին մօտ կատարուած դիմումը գոտեպնդիչ և սփոփարար ազդեցութիւն մը ունէր Թիւրքահայոց հոգեկան տրամադրութեան վրայ, մինչ Օրմանեան սրբազանի-նոյն վեհաժողովին քաշած հեռագիրը «այդ դիմումը չէզոքացնելու բնոյթ ունէր», և սոյն հեռագիրը քաշուելէն առաջ թէ քաշուելէն ետքը որևէ ժողովի մը որոշումը կամ հաւանութիւնը առնուած չէր, իսկ հեռագիրը ճնշման ներքև տրուած ըլլալու պարագան կը մնայ անապացոյց:

«3) Տէրոնեանի ամուսնալուծման խնդրոյն առթիւ, ամբաստանեալին կողմէ տրուած ծանօթ Թաքրիրը «քաղաքականապէս անուանարկէլ արտայայտութիւնը» ոչ մէկ կերպով չի կրնար արդարանալ, և այս

վերածվող միջազգային խաղաղութեան շահերի օբիեկտիվ ըմբռնումով։

Սակայն ոչ նուազ արդիւնարար եղաւ նոյն պատերազմը՝ յաղթանակող կողմերի նացիօնալիստական տեսակէտով և սուբյեկտիվ ըմբռնումով։ Մինչև այժմ բալկանեան մանրիկ պետութիւնները, մանաւանդ իւրաքանչիւրը նրանցից առանձին վերցրած, նկատվում էին մեծ պետութիւններից որպէս մի-մի անյայտ, ընչին միաւորներ, կուլտուրապէս յետամնաց, քաղաքականապէս ստորաժէք ույժեր, սեփական կեանք ու անկախութիւն ստացած՝ մեծ հզօրների դիւանագիտական «ողորմածութեամբ»։ Առևտրական դաշնագրերի ժամանակ չորս-չար տուժում էին ագրարային այդ մանր պետութիւնները՝ ինդուստրիական խոշոր երկիրների, մանաւանդ սահմանակից Աւստրիայի ճնշող պայմաններից։ Պատերազմի հետևանքները «ընչին միաւորների» զինւորական միութեան արդիւնքով՝ զգալապէս փոխեցին և դեռ աւելի պիտի փոխեն մեծ գեհերի վերաբերմունքը։ Վերջիններիս համար հռաանկարվեց մի շարք անսպասելիքների ուշագրաւ պատկեր։ Կռրվող փորձաքարը ապացուցեց, որ արհամարհված միաւորներից ամեն մէկը և մանաւանդ բոլորը միասին՝ շատ աւելի պատկառելի ույժ և մտահոգութեան առիթ տուող մեծութիւն են ներկայացնում, քան ամենահմուտ ու սրատես տրամաբանել կարող էր առանց փաստալից փորձաքարի։

Այդ դեռ բաւական չէ։ Բալկանների ներկայ զինւորական միութիւնը՝ իր արտագրած փայլուն հետևանքներով (մի որոշկեալ ռազմագիտական իմաստով), հայթհայթեց յետագայ միահամուռ ակցիոնների համար մի խոշոր դասատու տրադիցիա, որից հիմնաքարը տնտեսական-առևտրական դաշնագրութիւնների և կուլտուրական բազմապիսի խմբակցութիւնների, և իրաւ այնպիսի ուղղութեամբ, որ բալկանեան տերրիտօրիան դէպի դուրսը՝ միջազգային յարաբերութիւնների հողի վրա՝ ներկայանայ կուռ միութեան մի ուրոյն կամքով։ Հէնց այժմ լսում ենք այդտեղից հնչող գոռ լօզունգը՝ «Բալկանեան Թերակղզին Բալկանների համար»։ Դա մի նոր բալկանեան դեվիզ է՝ ամերիկական Մօնրօէի դոկտրինայի յարմարութեամբ։ Տնտեսա-կուլտուրական եւ քաղաքական ինքնուրոյնացման այդ գաղափարը աւելի պիտի հասունանայ Բալկաններում, քանի զարգանան այնտեղ արդիւնաբերութեան նոր ձևերը և, eo ipso, քանի ուժեղանայ բուրժուազիան և քաղաքային դեմօկրատիան։

B. Intimus

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ուստր, 6 դեկտեմբերի

Վերջին քառորդ դարու ընթացքին հայ ազգը ծնունդ տուած է տասնեակ ընկերութիւններու ու կազմակերպութիւններու, որոնք իրենց գոյութեան նպատակ ընտրած են ազգին բազմապիսի պէտքերուն ծառայել և անոր մտաւորական ու տնտեսական անմխիթար վիճակը բարձրացնել։ Ասոնցմէ զատ հայ իրականութեան մէջ գոյութիւն առեր են և կարգ մը կուսակցութիւններ, որոնց նպատակը քաղաքական ըլլալով՝ ձգտած են քաղաքացիական իրաւունքներ ապահովել Թիւրքիոյ բռնապետութեան տակ դարերէ ի վեր ճնշուող ու հալածուող հայ ժողովրդեան համար, և անոնց կեանքը, ինչքն ու պատիւը դնել ապահով կռուանի վրայ։

Հանրային ծառայութիւններու նուիրուած սոյն կազմակերպութիւններէն շատեր իրենց կեանքի տևողութեան շրջանին արդարացուցած են իրենց գոյութեան իրաւունքը, այսինքն՝ իրենց առաջադրած նպատակին ծառայած են ու այդ առթիւ ձեռք բերուած նիւթական ու բարոյական յաջողութիւնները՝ մեծ մասամբ՝ նպատակին գործածած, իսկ անոնցմէ ոմանք ալ ոչ թէ միայն շեղած են իրենց ծրագրած ազնիւ ու վեհ նպատակէն, այլ և պատճառ դարձած են ազգին մէջ երևան բերելու բաղդախնդիր ու շահադէտ մարդոց անհագին վոհմակ մը, որոնք իրենց ապրուստներն ապահովելու հոգէն զատ ոչինչ ունեցած են սուրբ և նուիրական։ Այս վերջին տեսակին պատկանող կազմակերպութիւնները ազգին ծովածաւալ ցաւերուն դարման ու այրացաւեր վէրքերուն սպեղանի ըլլալէ շատ հեռի գտնուելով հանդերձ՝ ազգին գլխուն պատուհաս ու կատարեալ փորձանք դարձած են։ Ասոնց գոյութեան տուն տուողները ազգին երախտագիտութեան արժանի հանդիսանալու փոխարէն՝ անոր յաւիտենական անէծքին արժանացած են։ Ու բնական է, որ այսպիսի կազմակերպութիւններ վաղ թէ անագան մեռնին և անհետանան հայ ազգի մէջէն, ու երբ յիշատակ պատմութեան մէջ ձգեն տխուր յիշատակութիւններու, սխրալի դրուագներու մի դարհուրելի էջ, ապագայ հայ սերունդին համար որպէս վաղուան դաս։

Ազգին մէջ ցարդ հիմ դնող կազմակերպութիւններուն վրայ ահա հատ մըն ալ կաւելնայ՝ ամերիկահայ ազգային միութիւնով։

Պարագան, որուն ուղղակի ծնունդը կարելի է նկատել այս միութիւնը, մենք կը գտնենք խիստ յարմար ու արդարանալի, աչքի առջև ունենալով և այն բոլոր հանգամանքները, որոնք անոր այժմէութիւնը հզօրապէս շեշտելէ զատ՝ ստիպողական պէտք մը լինելը զգացուցին մեզ ամերիկահայ գաղթականութեան համար։

Ամերիկահայ ազգային միութիւնը երեւան կուգայ ազնիւ առաջադրութեամբ մը ու մաքուր գաղափարականով։ Իր նպատակը կարելի է խտացնել հետևեալ կէտերուն մէջ, թէև վճռականապէս գծուած ու գաղթականութեան ընդհանուրէն հաստատուած չըլլայ դեռ։

1) Միութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ յանուն ամերիկահայ գաղթականութեան գործելու ազգային ամեն տեսակ խնդիրներու մէջ։

2) Ամերիկահայ գաղթականութեան տնտեսական, մտաւորական ու քաղաքական գործերուն վերահսկողութիւնը պիտի ստանձնէ։

3) Միութեան կապ մը պիտի ըլլայ նոր աշխարհի հայ գաղութներուն միջև, ու հանրային այլ և այլ հարցերու մասին իր տուած որոշումները պարտաւորիչ պիտի նկատուին բարոյապէս անոնց ամենուն ալ։

Միութեան նպատակը էապէս ներկայացնող կէտերը՝ աւելի կամ նուազ չափով՝ ասոնք են, որ ժամանակի ընթացքին կարելի է բարեփոխել, պատշաճեցնելով օրուան պահանջներուն ու պէտքերուն։

Այսպիսի վսեմ առաջադրութեամբ իր ծնունդը առնող ամերիկահայ ազգային միութիւնը՝ կը հաւատանք թէ՝ հայ ազգի շահերուն միայն ծառայող մարմիններէն մէկը պիտի դառնայ, և իր մասին տածուած յոյսերը պիտի իրականանան ապահովաբար։

Ու այժմ ամենայն անկեղծութեամբ կողջունենք իր ծնունդն ու անվերապահօրէն կը մաղթենք, որ միութիւնը շատ տարիներ ապրի ու բոլորանուէր ջանքերով, և համակ էութեամբ նուիրուած ըլլայ միշտ իր վսեմ նպատակին, ազգին օգտակար ծառայութեան...

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆՈՒՄ

Երեք խնդիր շօշափվեցին Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան վերջին նիստում յունվարի 10-ին։ Այն է՝ Ժամհարեան դպրոցի կանոնադրութեան, Զազալու կալուածքի բարեշինութեան, Պետերբուրգի եկեղեցական խորհրդի դրամական օժանդակութեամբ կազմակերպված գիւղատնտեսական կրթութեան և Կովկասի ազգագրական կուլտուրական տարբերի մասին։

Այդ խնդիրները դարձան շատ աշխոյժ վիճաբանութեան առարկաներ։ Եւ չը նայելով այն հանգամանքին, որ նիստը սկըսված էր 7 ժամին, անկարելի եղաւ աւարտել օրակարգի բոլոր խնդիրները։

Ուստի այսօր պէտք է լինի երկրորդ նիստը՝ լսելու երեք նոր զեկուցումներ։

Յունվարի 10-ի նիստը առաջինն էր նոր տարվայ մէջ։ Նա տեղի ունեցաւ Ընկերութեան նոր բնակարանում, որ գտնվում է Ներսիսեան դպրոցի հին շէնքութեան մէջ։ Նիստերի համար նշանակված սենեակը բաւական ընդարձակ է, լաւ կահաւորված, լուսաւորված և տաքացրած։ Նիստին ներկայ էին 30 անձ, որոնց մէջ կային գիւղերից եկած շինականներ։

Նախագահ Ա. Քալանթար ծանօթացրեց ժողովականներին Ժամհարեան գիւղատնտեսական դպրոցի կանոնադրութեան այն վերջին խմբագրութեան հետ, որը մշակվել է երկրագործութեան մինիստրութեան մէջ։ Նաև զեկուցեց, որ Թիֆլիսում կազմված Ժամհարեան դպրոցական յանձնաժողովը նորից քննութեան ենթարկեց կանոնադրութիւնը և գտնելով շատ կէտեր լաւ ձևակերպված՝ կարևոր համարեց առաջարկել մի երկու փոփոխութիւններ և լրացումներ։ Առաջինը՝ լեզուի մասին մտցնել մի ծանօթութիւն, որ դպրոցի հոգաբարձութեան վերապահվում է իրաւունք դասաւանդութիւնը կատարել հայկական լեզուով, հէնց որ օրէնսդրական հիմնարկութիւնները կը սահմանեն տեղական լեզուով ուսուցում։ Երկրորդ՝ վերապահել իրաւունք հիմնելու ժամանակաւոր դասընթացքներ հետաքրքրվողների համար տեղական լեզուներով։ Երրորդ՝ աւելացնել դպրոցի ղեկավարների և ուսուցիչների վարձատրութիւնը, չորրորդ՝ կազմել դպրոցի ամբողջ ֆինանսական մասի ընդհանուր ամփոփումը։

Ց. Փիրալեան կարդաց կանոնադրութեան այն մասը, որը վերաբերում է հոգաբարձական կազմին։ Դա մի ինքնուրոյն մարմին է, որտեղ գլխաւոր ղեկավարող դերը վերապահված է Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայն. Ընկ., Ժամհարեան տոհմի լիազօրի և տեղական համայնքի ներկայացուցչի հետ միասին։

Ա. Աթանասեան բացատրեց, որ գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութեամբ արտօնութիւններ չեն սահմանված տեղական լեզուներով դասաւանդութեան համար գիւղատնտեսական դպրոցներում՝ իսկ Ծինամձղվարօվի ստորին դպրոցը տարրական դպրոց է գիւղատնտեսական բաժնով։ Ուստի նպատակայարմար է գտնում լուծել Ընկերութեան հետաքրքրող հարցը մտցնելով յանձնաժողովի մշակած ծանօթութիւնը և այդպէս հաւանութիւն տալ կանոնադրութեանը։

Գ. Խարազեան նպատակայարմար է գտնում Ժամհարեան դպրոցի համար յատկացված հողից մի կտոր վերապահել Հայ Գիւղատնտեսական Ընկերութեան համար, որպէսզի նա անկախ իրաւունքներ ունենայ թէ փորձեր կազմակերպելու և թէ իր ցանկացած գործունէութեան ույժ տալու, օգտվելով միևնոյն ժամանակ դպրոցի միջոցներով։

Բժ. Աղասարեան առանձնակի ընդգծում է հասակաւորների համար դասընթացքներ կազմակերպելու և ցուցադաշտեր ունենալու կարևորութիւնը։ Այդպիսի գործունէութեամբ կարելի է հաւասարակշռել այն պակասը, որը մնացած կը լինի դպրոցական կանոնադրութեան մէջ, որը պէտք է ընդունել առաջարկված փոփոխութիւններով։

Ա. Մխիթարեան ընդգծում է, որ թէև նա մնացել է իր նախկին տեսակէտին հաւատարիմ, բայց հաճութեամբ տեսնում է, որ դպրոցի հոգաբարձական մարմինը շատ լաւ է ծրագրված և այնտեղ Ընկերութիւնը կարող է ինքնուրոյն դեր կատարել կազմակերպելով դպրոցական գործը իր լաւագոյն հասկացողութեամբ։ Եթէ կազմակերպվեն և հասակաւորների համար դասընթացքներ, կարելի է համարել խնդիրը բաւարար լուծված։ Մխիթարեանը յոյս չունի, որ ապագայում աջողվի կազմակերպել դասաւանդութիւնը հայ լեզուով, որ աշակերտների բազմատարր լինելը խոչընդոտ կը հանդիսանայ, ուստի նա յաւելուածական ծանօթութեան վրա չէ պնդում։

Խ. Երիցեան դժուար է համարում երկու լեզուով դասաւանդութիւն ունենալը. դա կը պահանջի կրկնակի կազմակերպութիւն և ծախք։

Գաբրիէլեան նկատում է, որ երբ ժամանակով աւելի լայն տեսակէտով արտօնութիւններ սահմանված լինեն տեղական լեզուների համար, ինքն ըստ ինքեան կարելի կը լինի մտցնել համապատասխան փոփոխութիւններ կանոնադրութեան մէջ։

Ց. Փիրալեան.—Յանձնաժողովի առաջարկած ծանօթութիւնը կունենայ բարոյական պարտաւորութեան նշանակութիւն։

Ց. Մելիք-Բախտամեան խօսում է դպրոցական կալուածքի ոռոգման խնդրի մասին, առաջարկելով պարզել այն վերջնականապէս։

Ընդհանուր ժողովը որոշում է՝ ընդունել յանձնաժողովի առաջարկած լրացումները, աւելացնելով, որ ցանկալի է դպրոցական կալուածքից մի կտոր վերապահել Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան լիակատար իրաւունքին՝ փորձադաշտի համար և այնտեղ հասակաւորների համար դասընթացքներ կազմելու առաջարկը գտնում է նպատակայարմար։

Նախագահը զեկուցեց, որ նիստում ներկայ գտնվող Ղ. Յակոբեանը բերել է Ընկերութեանը մի առաջարկ Ն. Արաֆիլեանի Զազալու հողի մասին։ Այդ հողը գտնվում է Անդրկովկասեան երկաթուղու գծի վրա։ Նա ընդարձակ է, աւելի քան 700 դեսեատին։ Նա բարեբեր է, սեփական ջրով։ Այդտեղ կարելի էր մի գիւղ հիմնել կանոնաւոր յատակագծով և լաւ ծրագրված գիւղատնտեսական սիստեմով։ Դա կը լինէր մի գեղեցիկ գործ։ Ղ. Յակոբեանի ասելով՝ Ն. Արաֆիլեանը տրամադիր է կուլտուրական մի գործ առաջացնել, և նա յոյս ունի, որ կալուածատէրը կը դնի իր ամբողջ կալուածքը Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայն. Ընկերութեան տրամադրութեան տակ։

Կարդացվում է Յակոբեանի գրաւոր դիմումը Ընկերութեան։

Ղ. Յակոբեան տալով լրացուցիչ բացատրութիւններ՝ խօսում է հողի բարեմասնութիւնների մասին և հաւատացած է, որ Հայ Գիւղատնտ. և Տնայն. Ընկերութիւնը կարող կը լինի մի գեղեցիկ գործադրութիւն տալ այդ հողին։

Բժ. Աղասարեան հաւանում է կանոնաւոր գաղութ հաստատելու առաջարկը Ընկերութեան ղեկավարութեան տակ։

Խ. Երիցեանը գտնում է առաջարկը ոչ որոշակի կերպով խմբագրված, ուստի և անհնարին՝ քննութեան համար։

Ց. Մելիք-Բախտամեան.— Նպատակը բարի է և այդ նպատակը, անշուշտ, կիրագործվի, եթէ հողը դրվի մեր Ընկերութեան տրամադրութեան տակ։

Ա. Մխիթարեան.—Այն, ինչ որ Յակոբեանը արել է, լաւ գործ է կատարել։ Աջակցենք նրան իրագործելու առաջարկված ծրագիրը. թող պ. պ. Քալանթար և Փիրալեան տեսնվեն Ն. Արաֆիլեանի հետ և պարզելով խնդիրը նպաստեն նրա նպատակայարմար լուծմանը։

Գաբրիէլեան.—Ես, իբրև հողին լաւ ծանօթ մի անձ և տեղացի մարդ, հաստատում եմ, որ Զազալուն մի հազուագիւտ գեղեցիկ հող է, որը սակայն մշակող և ղեկավարող է հարկաւոր։ Նրա մօտ կան Ղարաղալու և Խօյլու հայ գիւղերը։ Մի անգամ մենք տեղական գիւղացիներս հաւաքվել էինք 10—15 հոգի՝ այնտեղ գաղութ հիմնելու, բայց յետաձգեցինք, և գործը մնաց անկատար։

Ընդհանուր ժողովը որոշեց յանձնել վարչութեանը՝ պարզել խնդիրը Ընկերութեան անդամների մի խմբի միջոցով բանակցելով Ն. Արաֆիլեանի հետ։

Բ. Մկրտումեանը հարց է յարուցում, թէ ինչ վախճան ունեցաւ Ընկերութեան ձեռնարկած ուսումնասիրութիւնը պղնձահանքերի ծխի վնասակար ազդեցութեան մասին ցանքերի և այգիների վրա։

Ա. Աթանասեան, Գ. Խարազեան, Մելիք-Բախտամեան տուին բացատրութիւն, որով պարզվեց, որ մի անգամ ևս կարիք կայ այցելելու վնասվող շրջանը և անելու վերջնական եզրակացութիւններ։ Ն—Ն

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՂ ՖԱԿՏՕՐ*)

III

Մայրենի լեզուի հարցը ժամանակին զբաղեցրել է հանգուցեալ հրապարակախօս Գ. Արծրունուն, որը 1882 թ. «Մշակում» տպել էր մի շատ լուրջ յօդուած՝ հետևեալ վերնագրով՝ «Մայրենի լեզուն և նրա նշանակութիւնը դպրոցներում»*)։ Այդ գեղեցիկ յօդուածից պէտք է մի քանի հատուածներ բերել, որպէսզի կարդացողը ծանօթանայ նշանաւոր հրապարակախօսի կարծիքի հետ։

«Ի՞նչ է մայրենի լեզուն... Մայրենի լեզուն մանուկների համար այն լեզուն է, որով նրանք առաջին անգամ թոթովել են»... Հանգուցեալը չի ընդունում, որ մի օրեւէ օտար լեզու, որով երեխան առաջին անգամ թոթովել է, լինելով՝ օրինակ՝ հայրենիքից դուրս, գիցուք՝ արտասահմանում կամ Ռուսաստանում, Վրաստանում և այլն, ուր անհետացել է մայրենի լեզուն, ունենայ իսկական մայրենի լեզուի նշանակութիւն։ «Մի ցեղի, մի ազգի դարաւոր կեանքի մտաւոր և հոգեկան ստեղծագործութիւններից ամենահրաշալին՝ նրա լեզուն է։ Նոյն լեզուն դարերով գործածվելով այդ ազգի մէջ՝ արտաքին կողմից ներգործութիւն է ունեցել այդ ազգի անհատների, նրա յաջորդ սերունդների մտաւոր կարողութեան, ուղեղի տրամադրութեան, նոյնիսկ այն մայրին գործիքի (օրգանի) լեզուի և անհատի կոկորդի այս կամ այն կերպ կազմակերպութեան վրա։ Այդպիսով մայրենի լեզուն դարերով անցնելով սերունդից սերունդ՝ դառնում է այդ ազգի ֆիզիօլոգիական ժառանգութիւն»։ Հեղինակը իր կարծեաց ճշմարտութիւնը հաստատելու համար բերում է մի այսպիսի օրինակներ. «Եթէ վերցնենք մի հայ երեխայ, որը ծնվել է Ռուսաստանում և ոչ մի խօսք չը գիտէ հայերէն, և բերենք Թիֆլիս կամ Երևան, նա շատ շուտով և ամենայն դիւրութեամբ կը սովորէ մայրենի լեզուն. բայց եթէ մի ռուս երեխայ դնենք նոյն պայմանում, ինչ պայմանում դրել էինք հայ երեխային, չենք ստանայ նոյն հետևանքը։ Օտար երեխան, որը հայ երեխայի ժառանգականութիւն չունի իր մէջ, չի կարող հեշտութեամբ սովորել հայ լեզուն»։ Եւ այդ նա բացատրում է այսպէս. «Ուրեմն հայոց լեզուն յարմար է հայ ֆիզիօլոգիական կազմուածքին, նրա ուղեղի, նրա լեզուի, նրա կոկորդի կազմակերպութեան, չը նայելով որ հայը սովորած էլ չը լինէր մանկութիւնից այդ լեզուն կամ մոռացած լինէր նրան, այլ նրա պատահական մայրենի լեզուն եղած լինէր մի այլ լեզու։ Եթէ հայի ցեղական յատկութիւններին ամենայարմարը հայոց լեզուն է, ուրեմն նա ամենայարմարն է նոյնպէս նրա ուղեղի, նրա մտաւոր և հոգեկան բոլոր ընդունակութիւնների կանոնաւոր և լիակատար զարգացմանը»։ Կաւելացնենք նշանաւոր հեղինակի խօսքերին հետևեալն ևս։ Հայն ընդունակ է ամեն տեսակ լեզուներ սովորել և ճիշդ արտասանել. մինչ ուրիշ ազգերը զուրկ են դրանից. և դա բացատրելի է նրանով, որ հայի լեզուի անատոմիական և ֆիզիօլոգիական կազմուածքը դարերի ընթացքում ստացել է մի այդպիսի կատարեալ մեխանիզմ լեզուի։

«Մարդկային ուղեղի ամենաբարձր արդիւնաբերութիւնները, մտաւոր կեանքի ամենաբարձր արտադրութիւնները կարելի է երկու տեսակի բաժանել. գիտնական արդիւնաբերութիւններ և ստեղծագործութիւններ»։

Ըստ յարգոյ հեղինակի՝ առաջին տեսակի արտադրութիւնները կարելի է ստանալ և օտար լեզուով. բայց երկրորդը միայն մայրենի լեզուով... «Այդ ստեղծագործութիւնները, որոնք կազմում են մի ցեղի, մի ազգի, մի անհատի մտաւոր ինքնուրոյն կեանքի, ուղեղի, մտաւոր ինքնուրոյն պաշտօնակատարութեան ամենաբարձր արտայայտութիւն, կարող են կատարել միմիայն այն լեզուով, որ յատուկ է մարդու ֆիզիօլոգիական ցեղական առանձնայատկութիւններին։ Այդ ստեղծագործութիւնները սրանք են. փիլիսոփայական ինքնուրոյն վարդապետութիւն, ռօման, վէպ, բանաստեղծութիւն և այլն» (երես 202)։

Հեղինակը իր այդ վերջին եզրակացութիւնը հաստատելու համար դիմում է պատմութեան, բերելով օրինակ՝ չէխերին, որոնք «երբ մոռացել էին մայրենի լեզուն, գործածելով գերմանականը, կորցրել էին մտաւոր ստեղծագործութեան ընդունակութիւնը. իսկ վերջինը երևաց նրանց մէջ, երբ վերակենդանացաւ մայրենի լեզուն»։

«Ռուս բարձր դասակարգը երբ կրթվում էր ֆրանսերէն լեզուով, նրանից դուրս չեկաւ ոչ մի ժողովրդական ռուս գրող։ Վերադարձած լինելով մայրենի լեզուին՝ ռուս բարձր դասակարգը շնորհում է հայրենիքին Տուրգենևի, Տոլստոյի նման

*) Տես «Մշակ» № 6.

*) «Մշակ և հայ կինը», 1912 թ.։

մասին ատենապետաց դիւանի մեղմացուցիչ «ենթադրութիւններն» որևէ ստուգութեան վրայ հիմնուած չեն։

«Հետևաբար վերոյիշեալ երեք կէտերու հիման վրայ ժողովը «յանցաւոր և դատապարտելի» կը նկատէ ամբաստանեալը։

«Բայց միւս կողմէ «բաւարար քաւութիւն» համարելով ամբաստանեալին մօտաւորապէս չորսուկէս տարուան կախակայումը, բացարձակ մեկուսացումը և ընտրողութեան և ընտրելութեան իրաւունքներէ արգիլումը, «կը ներէ իրեն»։

Տր. Պէյազեան նախ՝ առաջարկել է մի բանաձև, որը նման լինելով Գասպարեանի բանաձևին՝ ի վերջոյ միացել է նրան։

Ապա Ժագ Սայապալեան իր բանաձևով առաջարկել է Օրմանեանը դատապարտել և այլևս ազգային որևէ վարչական պաշտօնի չը հրաւիրել, առանց սակայն արգելք լինելու նրա եկեղեցական պարտականութիւնների կատարման։

Ի վերջոյ Դաւիթ Տէր-Մովսէսեան և Պետրոս Խօրասանճեան ներկայացրել են մի բանաձև, որը 28 քուէով ընդդէմ 4-ի ընդունվել է ժողովից և այդպիսով Օրմանեան սրբազան անպարտ հռչակվել իր վրա ծանրացած ամբաստանութիւններից։

Տր. Զօհրապի երկար բանաձևը, որ կարդացվել է ազգ. ժողովի դեկ. 14-ի նիստում և որով «ազգ. ժողովը կը վճռէ ազատ կացուցանել Օրմանեան սրբազանը իրեն դէմ եղած բոլոր ամբաստանութիւններէն»—ստացել է միայն 18 քուէ ընդդէմ 21-ի։

Ահա Տէր-Մովսէսեանի և Խօրասանճեանի ներկայացրած բանաձևը.

«Նկատելով որ տեղեկագիրներու եզրակացութեանց մէջ հակասահմանադրական արարքներու, հակակարծիք ժողովականները սաստել և հրաժարել ուզողները ոստիկանութեամբ արգիլելու, Սասունի կոտորածին, Աղթամարի ռմբակոծումին, Միջագիւղի և Պէշիկթաշի գերեզմանատուներուն, Արմենակ Գարագէօզեանի սպանման վերաբերեալ ամբաստանութիւնները անհիմն նկատուած և ոմանք գնահատելի գտնուած են, ինչ որ ժողովի առանձին բացատրութիւններով ևս հաստատուած է։

Նկատելով որ Լանէյ քաշուած հեռագրին մասին յանձնաժողովին տեղեկագրով ամբաստանեալին վերագրուած ներելի յանցանքը՝ ատենապետաց դիւանի տեղեկագրին մէջ տրուած բացատրութիւններով մեղմուած է և ազգին համար կենսական խնդրի մը մէջ, ինչպէս ամեն երեսփոխանի, նոյնպէս ալ աւելի իրաւունքով մը՝ ազգի պետի մը իր մասնաւոր կարծիքը ունենալու և զայն ի հարկին անկեղծօրէն յայտնելու իրաւունքը անուրանալի է։

«Նկատելով որ սոյն քաղաքական կարծիքը՝ այսօր ևս ամբաստանեալին կողմէ պահուելով կը պնդէ իր տեսակէտին ճշդութեան մասին, և ամբաստանիչներն ալ չեն պնդեր, թէ հակառակ ընթացք մը ազգ. շահերու աւելի համապատասխան պիտի ըլլար։

«Նկատելով որ Տէրոնեանի խնդրի մասին գրուած Թաքրիրին ծանօթ պարբերութիւնը թէև յանձնաժողովի մեծամասնութեան կարծիքով դատապարտելի և ատենապետաց դիւանի կարծիքով մեղադրելի գտնուած է, բայց ամբաստանեալի սոյն արարքը օրինականապէս կարենալ որոշելու համար՝ պէտք է քննել թէ ամբաստանեալը նոյն արարքին համար ինչպիսի շարժառիթ մը ունեցած է, և իր նպատակին և կամ արարքի շարժառիթին օրինական և կամ բարոյական հանգամանքն ինչ է. թէ այս մասին եղած ամբաստանութեան մէջ, սրբազանին մասնաւոր շահին վերաբերող մեղադրանք մը չի դրուիր մէջտեղ, ինչ որ արարքի մը դատապարտութեան պայմանին չգոյութիւնը կը հաստատէ.

«Նկատելով որ ամբաստանեալին վերագրուած իբր թէ Պոլսոյ ռուսական նախորդ դեսպանին ազգ. իրաւանց հակառակ կարծիքներ կամ խորհուրդներ հաղորդած ըլլալու պարագան փաստացիօրէն հերքուած է ատենապետաց դիւանի տեղեկագրին մէջ.

«Նկատելով որ ամբաստանութիւններէն մէկ մասը թէև հաշուական և համարտուական խնդրոց վերաբերելուն համար յանձնաժողովի տեղեկագրին մէջ չէ քննուած, և ինչպէս որ ատենապետաց դիւանի տեղեկագրին մէջ ալ ակնարկուած է, սոյն կէտերու մասին տեղեկագիրը պէտք էր իր կարծիքը բերէր, սակայն յատենի ժողովի տրուած բացատրութիւններէն գոյացած բաւարար լուսաբանութեամբ հասկցուած է, որ սոյն կէտերը չեն կրնար պատրիարքի մը դատապարտութեան պատճառ ըլլալ.

«Ժողովը խղճի կատարեալ հանգստութեամբ և իր պատասխանատուութեան բարձրութեան գիտակցութեամբ՝ կորոշէ մերժել եղած բոլոր ամբաստանութիւնները և բոլորովին անպարտ կը նկատէ Պոլսոյ Նախկին պատրիարք Օրմանեան տէր Մաղաքիա արքեպիսկոպոսը իր մասին եղած հակասահմանադրական և ապօրէն արարքներէն»։

[illegible] (երես 204)։

[illegible] ... ընդհանուր մարդկային ստեղծագործութեան ... քի, երբ մտաւոր ստեղծագործութիւնը ընդհանուր մարդկային ստեղծագործութեան հետ» (երես 205)։

Բժ. Բ. Աղասարեան

(Վերջը միւս անգամ)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Ռոմանովների Տան 300-ամեայ յոբելեանի առիթով ամենահպատակ շնորհաւորանքներ մատուցանելու համար ինքնակալ Ս. Նահանգի կողմից Պետերբուրգ են մեկնելու երկու անկախ պատգամաւորութիւններ՝ մէկը ազնուականութեան կողմից, երկրորդը քաղաքների կողմից։ Ինքնակալ Ս-ի պատգամաւորութեան մէջ մտնելու են 3-ական անձն։

— Թիֆլիսում այս յունվարի 21-ից կը սկսվէն վրաց էկզարխութեան ուղղափառ հոգեւորականութեան համագումարի նիստերը։

— Ջութակահար Ցովի. Նալբանդեանի համերգը, որ նշանակված էր վաղը՝ կիրակի, յունվարի 13 ին, յետաձգվում է առաջիկայ կիրակի, յունվարի 20-ին։

— Մեզ հաղորդում են, որ Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութիւնը ստացել է հրաւէր ընտրելու ներկայացուցիչներ այն բիւրօյում, որը կը հոգայ կազմակերպելու ցրտաբանական համագումար Թիֆլիսում։ Ընկերութիւնը իր այսօրվայ նիստում պէտք է ընտրի այդ ներկայացուցիչներին։

— Այսօր երեկոյեան տեղի կունենայ Հայ Գիւղատնտ. և Տնայնագործ. Ընկ. ընդհանուր ժողովը։ Դա Ընկերութեան ընդհանուր ժողովի երկրորդ նիստն է այս տարի։ Զեկուցումներ կանեն՝ Ա. Մխիթարեան, Մ. Նուաստրդեան և Ա. Քալանթար մեղուաբուծութեան, թռչնապահութեան և այս տարվայ ցուցահանդէսների մասին։ Նիստը տեղի կունենայ Ներսիսեան դպրոցի հին շէնքի մէջ. մուտքը Բարօնսկայա փողոցից։ Կարող են ներկայ լինել և կողմնակի անձեր։

— Նորոգ հանգուցեալ Տատիանա Իվ. Ցուրինովայի յիշատակին ստացանք՝ ա) Նատալիա և Կոստանդին Ցուրինովներից 25 րուբլի յօգուտ «Լոյս» ընկերութեան, բ) Իշխ. Սոֆիա Իվ. Նիժարաձէից՝ պսակի փոխարէն՝ 10 րուբլի յօգուտ Հալաբարի էժանագին ճաշարանի։

— Թիֆլիսում միջնակարգ կրթական հաստատութիւնների երկսեռ սաների համար Ռոմանովների 300-ամեայ յոբելեանի տօնակատարումը կը կազմակերպվի Արքունական Թատրօնում։

— Թիֆլիսի Նահանգապետը հաստատել է քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողների տնտեսական ընկերութեան կանոնադրութիւնը։

— Տիկ. Վ. Թամամշեանը 1000 ր. է նուիրել ս. Կարապետի եկ.-ծխ. դպրոցին, որպէսզի այդ գումարի տոկոսիքով 2 երեխայ սովորեն այդ դպրոցում ձրիաբար ի յիշատակ Մ. և Գ. Թամամշեանների։

— Այսօր երեկոյեան ժամը 8-ին նշանակված է Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան հրապարակական նիստը նոյն Ընկերութեան դահլիճում (Լերմոնտովսկայա № 1)։ Արգար Պայազատ կը զեկուցանէ ուտիների ծագման մասին և սրանց յարակցութիւնը չինացիների հետ։

— Կայսերական Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շէնքի մէջ այսօր երեկոյեան ժամը 4—5 երեխաների համար ռուսերէն լեզուով կը լինի դասախօսութիւն։ Վաղը Ե. Ապրեսեանը ժամը 10—11 հայերէն կը դասախօսէ «Իշխանի և աղքատի» մասին։ Տեկ. Ջիէբաձէն վրացերէն կը պատմէ քարածուխի մասին։ Հասակաւորների համար բժ. Ֆլօրինան ռուսերէն ժամը $5^1/_2$—$6^1/_2$ կը դասախօսէ մարդու կազմուածքի մասին ժողական պատկերներով։ Մուտքը ձրի է։

— Կովկասի փոխարքան թոյլատրել է խաղալ ռուսերէն՝ Մանուէլեանի «Արեւելեան հէքիաթ» դրամատիկական էտիւդը, որ հայերէնից թարգմանել է Լէօնիդովան։

— Թիֆլիսի մսավաճառները խնդրեցին քաղաքային տնտեսական մասնաժողովին վերաքննել մսի սակագինը, ի նկատի ունենալով որ վերջերս տաւարի գները զգալի կերպով աւելացել են։

— Առաջին քաղաքային պաստարանում դեկտեմբեր ամսին գիշերել են 204 տղամարդ և 1 կին 3104 անգամ։ Ըստ ազգայնութեան նրանք բաժանվում են հետեւեալ կերպով. ռուսներ՝ 79 տղամարդ, հայեր՝ 70 տղ., վրացիներ՝ 36 տղ. և 1 կին, լեհեր՝ 5 տղ., գերմանացիներ՝ 2 տղ., թուրքեր՝ 2 տղ., հրէայ՝ 1 տղ., յոյներ՝ 6 տղ., և զանազան ազգութիւններից 4 տղամարդ։

— Ախալցխայից մեզ գրում են. «Տեղիս բնակիչ Վարդան Վարդանեանը Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի գր.-ընթերցարանին նուիրեց 310 կտոր հայերէն և ռուսերէն գրքեր։ Նուիրուած այդ գրքերի մի մասը, համաձայն նուիրատուի ցանկութեան, պիտի յատկանայ Աբասթումանի հայոց գրադարանին, որը նմանապէս մասն է կազմում տեղիս գրադարանի»։

— Վերին-Ագուլիսից մեզ գրում են. «Յունվարի 1-ից, Երեւանի նահանգական իշխանութեան թոյլտուութեամբ, Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի նախաձեռնութեամբ բացվեց գր.-ընթերցարան։ Ցանկալի էր, որ Կ. Հ. Բ. Ընկ. յիշեալ ճիւղի անդամները, ինչպէս և օտարաշնակ գողթնեցիները օգնութեան ձեռք մեկնէին կուլտուրական այդ նորաբաց հաստատութեանը թէ դրամով և թէ գրքերով։ Այդ նորաբաց հիմնարկութիւնն իր ստացած նուէրների մասին տալու է հրապարակական հաշիւ»։

ԳԻՏՈՒԹ.. ԳԱՐԿԱՆ.. ԳԵՂ ԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպէրա

Օպէրային ռեպէրտուարի մէջ իր առանձնայատուկ տեղն է գրաւում Ռուբինշտէյնի «Նէրոնը»։ Թէ երաժշտութիւնը և թէ սիւժէն դարձնում են օպէրան հետաքրքրական լուրջ երաժշտութեան սիրահարների համար։ Միւս կողմից յիշեալ օպէրայի ներկայացումը կապված է մի շարք տեխնիկական պայմանների հետ, որոնք իրանց հերթին ամբողջացնում են «Նէրոնի» ներքին հոյակապ շէնքը արտաքին փառայեղութեան հետ միասին։

Ցունվարի 10-ին Արքունական թատրոնում տրվեց «Նէրոնը»։ Համանուն դերում հանդէս եկաւ տաղանդաւոր արտիստ Լազարեվը, որ գոհացուցիչ է միանգամայն վօկալ կողմից։ Սակայն այն տեղերում, ուր նա պէտք է հարազատութեամբ արտայայտէր խոլոխ ու բռնակալ Նէրոնին, արտիստի խաղը կաղում էր։ Անհասարակ Լազարեվը շատ աջող է սիրային բացատրութեան դերերում, իսկ Նէրոնի նման ծանր կատարելի դերը նրան ճնշում է։ Գրիմը բաւարար էր։

Շատ աջող էր իր հոգեբանական դերում Պասխալօվան (Կրիզա) իր համակրալ խաղով ու ախորժելի ձայնով. նա գործեց Կրիզայի ցանկալի տպաւորութիւնը։

Տիկին Ալեշկօն Պոմպէայի դերում սովորականի նման աջող էր։

Լաւ տարան իրանց դերերը փորձված դերասաններ Օրդան (Ակվիտանիայի դուքս), Իւշէնկօվ (Սակուս բանաստեղծ), Լուկաշէվիչ (Կրիզայի մայրը) և այլն։

Անսամբլի աջողութիւնը և շքեղ տեսարանները, որ ապացուցում են բէժիսէօրական մասի հմտութիւնը, չափազանց նպաստեցին «Նէրոնի բարդ օպէրայի գեղեցիկ ամբողջացման, որին յարակից եղաւ և օրկէստրը փորձված դերիժեօր Զէլեօնի ղեկավարութեամբ։

Այսօր յօգուտ Ուսանողների Փոխադարձ Օգնութեան Ընկ. կը տրվի «Կամօրան» և կը լինի համերգային բաժին։ Ե.

—

Երիտասարդ երաժշտասէրների համերգը

Ցունվարի 10-ին Երաժշտական դպրոցում կայացաւ մի խումբ սկսնակ երաժշտասէրների համերգը իտալական մաէստրօ Բրօջիի մասնակցութեամբ։

Համերգը սկսվեց տենօր Մինասեանի երգով. նա ունի թէև ոչ զօրաւոր, բայց քնքոյշ, ախորժալուր ձայն և երգում է ճաշակով։ Նա երգեց «Հրէուհի» օպէրայից Էլէազարի երգը՝ «Հօաքել, դու ինձ ուղարկված ես երկնային նախասահմանութիւնից» և Չայկօվսկիի «Եւգենիյ Օնէգին» օպէրայից Լէնսկիի արիան, որի վերջաւորութիւնը աւելի աջողվեց, քան սկիզբը։

Ջութակահար Գ. Քալանթար նուագեց Բեթհովէնի ռօմանսը, Իէրնֆելդի «Berceuse»-ը և Դրիգոյի «Bluette»-ը։ Քալանթարը նուագում է զգացմունքով և ճաշակով։ Հասարակութեան պահանջով նա կրկնեց վերջին պիէսը։

Օրիորդ Մաճկալեան երգեց «Տրավատոր» և «Пиковая дама» օպերաներից։ Նրան աւելի աջողվում են բարձր ռեգիստրի նոտաները, որտեղ նրա ձայնը հնչում է մաքուր և արտայայտիչ կերպով։

Դուէլ երգեց ուժեղ ձայնով «Սպանական բոլերօ» և «Նէապոլական սերենադը»։

Բրօջին երգեց մի քանի պիէսներ իրան յատուկ հմտութեամբ և իմաստալից առոգանութեամբ։ Մ. Գ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Գանձակ, 29 դեկտեմբերի

Գ. Մուրադեանը «Մշակի» № 290-ի էջերում զետեղած իր յօդուածում («Զգուշացրէք վամպիրներից») ի միջի այլոց գրում է.

«Բժշկապետ Շահ-Պարոնեանը սրանից մի տարի առաջ վաճառում է իր կալուածքը Գանձակի գաւառի Գերան կայարանից ոչ հեռու, 2000 դեսեատին տարածութեամբ, մերձակայ հայ գիւղացիներին։ Փողի մի մասը, մինչև բանկից փոխառութիւն ստանալը, վերցնում են ունեւորներից և վճարում բժշկապետին որպէս կանխավճար։ Բայց քիչ անց՝ 140 տուն ժողովուրդը զրկվել և դարձել է սարուկ ու նօքար։ Բժշկապետն էլ առաջարկում է գիւղական բանկին գնել իր կալուածքը. և ամենավըստահելի ականատեսներից մէկը յայտնեց մեզ, որ արդէն բանկի մարդիկ փորձնական աշխատանքներ են կատարում ստորերկրեայ ջրի խորութիւնը որոշելու, որից յետոյ անշուշտ բանկը ձեռք կը բերի այդ կալուածքը և կը ծախի կամ գերմանացիներին և կամ ռուսներին. իսկ հայ գիւղացին, Գանձակի գաւառում, կը զրկվի հողից, մի կտոր ապահով հացից և կերթայ զվօրնիկութեան ու բանւորութեան»։

Ցօդուածագիրն ապա կոչ է անում. «Ո՞ւր էք դուք, գիւղի բարեկամներ, ո՞ւր ես դու, գիւղի միակ յոյս և ապաւէն գիւղական ուսուցիչ»։

Վերոյիշեալ տողերը կարօտ են պարզաբանութեան. և ես, որպէս գիւղի բարեկամներից մէկը, պարտք եմ համարում լուսաբանելու գրուածքի մութ կողմերը։

Անհաւասրկ։

Բժշկապետ Շահ-Պարոնեանի 2000 դեսեատին տարածութեամբ Գերան երի կոչված հողը գնել է Գանձակի գաւառի Գետաշէն գիւղի 400 տնից բաղկացած հասարակութիւնը 60,000 րուբլով և որպէս կանխավճար տուել է 10,000 ր., վերցնելով պարտք մասնաւոր անձից, որպէս զի, ըստ պայմանագրութեան, յետոյ գիւղական բանկի միջոցով, գրաւ դնելով գետինը, գնեն։ Գիւղական բանկում հողը գրաւ դնելու համար պէտք է լինում կալքի մեժեվօյ պլանը, սակայն կալքի մի չնչին մասը վէճի մէջ գտնվելով՝ անկարելի է լինում պլանը ձեռք բերել։ Այդ հանգամանքը արգելք է լինում բանկի միջոցով բժշկապետից գետինը գնելուն, ուստի և խնդիրը սկսվում է ձգձգվել։

Գիւղացիք այսուամենայնիւ աշխատում են մասնաւոր մարդկանցից փող վերցնել, որ բժշկապետից գետինը գնեն։ Բայց ո՞վ է այն բարերարը, որ գիւղացուն տայ 50,000 ր. պարտք, այն էլ չափաւոր տոկոսով, թէև ապահովացնելով իր գումարը հողի գրաւականով։ Գիւղացիք հանգանակում են իրանց մէջ 16,000 ր., մի մասնաւոր մարդուց ևս վերցնում են 4000 ր., որը նախավճարի հետ միասին դառնում է 30,000 ր.։

Մի անձնաւորութիւն խոստանում է տալ մնացեալ 30,000 րուբլին 9%-ով. գիւղի ներկայացուցիչները գնում են Թիֆլիս բժշկապետի մօտ, որ հողի հարցը վերջացնեն։ Բայց Թիֆլիսում մի թիւրիմացութիւն է պատահում. փողատէրը խոստացած 30,000 րուբլին այլ ևս չէ տալիս, գիւղացիք էլ գնալ գալու համար աւելորդ ծախսեր են ենթարկվում, մնալով իրանց 30,000 ր. միջոցներով։

Գիւղացիք յամառութեամբ շարունակում են մնացեալ գումարը հայթայթել, բժշկապետն էլ յորդորում է և պահանջում, որ փողի պակասը շուտ լրացնեն, և գիւղացիք անդադար աշխատում են այդ պահանջին բաւարարութիւն տալ։

Բժշկապետը ամառը գնում է արտասահման, և դրա հետ միասին կտրվում է բանակցութիւնը, այն յոյսով՝ որ արտասահմանից վերադառնալուց յետոյ վերջացնի առուծախսի խնդիրը։ Բժշկապետը վերադառնում է արտասահմանից Թիֆլիս և բանակցութիւնը նորից է սկսվում։ Նա, բժշկապետը, անշեղ, հաստատ մնալով իր խոստմանը, պահանջ է դնում, որ գիւղացիք շուտ պատրաստեն մնացած փողերը և վերջացնեն առուծախսը։ Օր օրի ետևից բժշկապետը սպասում է գետաշէնցոց, որ նրանց հետ վերջացնի։

Գիւղացոց օգնութեան ձեռք է կարկառում մի բարերար ոմն, որի անունը այստեղ յայտնելը դեռ վաղաժամ եմ համարում. նա համաձայնում է տալ գիւղացիներին պարտք 40,000 րուբլի՝ չափաւոր տոկոսով։

Փողը պատրաստելուց յետոյ իսկոյն յայտնում են բժշկապետին, որ նա պատրաստի կարեւոր դոկումենտները, նաև մեժեվօյ պլանը, որ գնեն և վերջացնեն գործը։ Այսպէս, այս տօներից յետոյ Գետաշէն գիւղի լիազօրները գնալու են բժշկ. Շահ-Պարոնեանի հետ հաշիւը վերջացնելու, որը ցարդ չէ մերժած գիւղացիներին իր գետինը նրանց վրա ծախել։

Այս է գործի իսկական եղելութիւնը և նրա պատմական շրջանը։ Ինչ վերաբերում է գիւղական ուսուցչին, որին վստահ կոչ է անում Գ. Մուրադեանը գիւղացու ցաւին կարեկից լինելու, մենք արդէն միայն կասենք, որ գիւղական ուսուցիչը այժմ աւելի զբաղված է իր մի կտոր հացի խնդրով, քան թէ գիւղի ցաւերով։ Նա այժմ մտատանջութեամբ մտածում է, թէ ո՞վ պիտի վճարի թեժ. տեսչի ճանապարհածախսը՝ ուսուցիչը իր չնչին ռոճիկից թէ հոգաբարձութիւնը դպրոցի միջոցներից։ Ասածս կատակ չը համարես ընթերցող. այսպիսի մի դէպք տեղի է ունեցել հոգաբարձութեան և գիւղական ուսուցչի միջև. մինչև այժմ չը գիտեմ հարցը ինչպէս է լուծվել։ Անհա գիւղական ուսուցչի նախանձելի դրութիւնը մեր ներկայ կեանքի իրականութեան մէջ։ Խնդա Հայաստան, քո ընտիր վսակներով։

Գալով այն կէտին թէ՝ «բայց քիչ անց 140 տուն ժողովուրդը զրկվել է և դարձել սարուկ ու նօքար», մենք այդ հաստարակութիւնը չենք ճանաչում, ուստի և այդ առիթով ոչինչ ասել չենք կարող։

Գիւղի բարեկամ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Բալկանեան թագաւորների համաժողովի հարցը վճռվել է դրական մտքով։ Համագումարը կը կայանայ Սոֆիայում։

— Մայրաքաղաքի լրագիրների ասելով՝ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը յայտնել է Թիւրքաց դեսպանին, որ եթէ Թիւրքիան հաշտութիւն չը կնքէ, այն ժամանակ Ռուսաստանը իր նաւատորմը կուղարկէ Բոսֆոր և կը գրաւէ Հայաստանը։

— Սոֆիայում Ֆերդինանդ թագաւորը ընդունել է Միլիւկովին։

— Ներքին գործերի նոր մինիստր Մակլակովը պահանջեց ներկայացնել իրան բոլոր այն օրինագծերը, որ մինիստրութիւնը ներկայացրել էր Պետ. Դումային և Խորհրդին։ Նոր մինիստրը այդ ամենը վերաքննելու է։

— Հաղորդում են, որ Ռոմանովների Տան յոբելեանի առիթով ամնիստիա է տրվելու սոսկ քրէական յանցաւորներին։ Միւս կողմից տեղեկութիւն կայ, որ քաղաքների պատգամաւորութիւնները միջնորդելու են քաղաքական ամնիստիայի մասին։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

10 յունվարի

ԿՐԱԿՈՎ։ Վախճանվեց յայտնի ֆիզիկոս պրոֆ. Վիտկովսկին։

ԲՕՐԴՕ։ Լէնայի ընկերութեան հանքերից մինչում ուղարկվ մեռան 3 բանւոր, որոնք գիշերը մտել էին ոսկի գողանալու մտադրութեամբ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Վիլհէլմ կայսրի որդի պրինց Ալբէրտը հիւանդացաւ կարմրուկով՝ թոքերի բորբոքումով հանդերձ։

ԳԱԴԴԵԲՈՒՐԳ։ Բուրգի մօտերը 15 մետր բարձրութիւնից ընկաւ զինւորական բիպլանը։ Օֆիցէր օդագնացը ծանր վիրաւորվեց, նրա ընկերակիցը սպանվեց։

ՄՕՍԿՎԱ։ Վախճանվեց «Голосъ Москвы»-ի իրական ղեկավար Պետական Դումայի նախկին անդամի եղբայր Գուչկովը։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ջրի դեղատոմս ստամոքսաղում ունեցողների համար

Իմ մի բարեկամս, իմանալով որ ես սաստիկ ստամոքսաղում ունեմ և միենոյն ժամանակ գլխացաւ, տուեց ինձ հետեւեալ դեղատոմսը, որ կարել էր լրագիրներից. «Վերցրէք մօտակայ դեղատնից կամ դեղապահեստից «Դ-ր Մէյէրի Ստամօկսիգէնից» մի տուփ 75 կ.-ով, ընդունեք 2 տաբլէտկա երեկոյեան և 1-ը կամ 2-ը առաւօտեան անօթի և ճաշից առաջ՝ մինչև որ ձեր ստամոքսը կը սկսէ կանոնաւոր գործել։ Ես մաշսիլից, կապութիւնից և ճնշված դրութիւնից ազատվեցի, և դրա համար բժ. Մէյէրին պիտի յայտնեմ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը։ Ինժենէր Վ. Ս.»։

(П. 18968)

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԷՐ) ԴԵՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՋԻԼԻՆ“

ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցվում է սրվակին։ Իսկականը միայն մետաղեայ սրվակներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր և թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում և կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ բորբոքը։

ՊԱՀԵՍՏ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։

(Դ.) 52 1

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմերային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—**Արագ գնացքը** № 2—10 ժ. 12 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 55 ր., Եւլախ 4 ժ. 26 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. եր., Բագու 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ **Փոստատար գնացքը** № 4—12 ժ. 36 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 30 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 41 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. [illegible] ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 1 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 36 ր. ցեր.։ **Մարդատար գնացքը** № 6—6 ժ. 3[illegible] ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 51 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 20 ր. գիշ., Եւլախ 12 ժ. 56 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.։ **Խառն գնացքը** № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—5 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 10 ժ. առ., Գանձակ 2 ժ. 31 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 45 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 2[illegible] ր. գիշ., Բագու 6 ժ. 54 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—**Մարդատար գնացքը** № 11—10 ժ. [illegible] ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 21 ր. առ.։ **Փոստատար գնացքը** № 3—9 ժ. 50 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 55 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 7 ր. գիշ.։ **Մարդատար գնացքը** № 5—4 ժամ 38 ր. ցերեկվայ հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 44 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 56 ր. գիշ.։ **Խառն գնացքը** № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 10 ժ. 10 ր. առաւ., Բաթում 12 ժ. 2[illegible] ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—**Փոստատար գնացքը** № 4/3—1 ժ. 11 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 30 ր. առ., Ալէքսանդրապօլ 12 ժ. 7 ր. ցեր., Էջմիածին 5 ժ. 22 ր. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 49 ր. ցեր. (առանց Երեւան մտնելու), Նախիջեւան 10 ժ. 15 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ **Մարդ.-ապրանքատար գնացքը** № 8/79 (միայն II և III կարգի վագոններով)—1 ժ. 6 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 23 ր. եր., Ալէքսանդրապօլ 12 ժ. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 29 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 11 ր. առ., Երեւան 6 ժ. 51 ր. առաւ.։ **Մարդատար-ապրանքատար գնացքը** № 6/5—8 ժ. 10 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրապօլ 7 ժ. 14 ր. առ., Կարս 10 ժ. 48 ր. առ.։

ԲՈՐԺՈՄ.—**Մարդատար գնացքը** № 95/10—3 ժ. 1[illegible] ր. ցեր., հասնում է Խօրի 5 ժ. 57 ր. ցեր., Բորժոմ 9 ժ. 13 ր. եր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—**Արագ գնացքը** № 1—9 ժ. 10 ր. եր., **Փոստատար գնացքը** № 3—9 ժ. առ.։ **Մարդատար գնացքը** № 5—3 ժ. 46 ր. ցեր.։ **Խառն գնացքը** № 107—3 ժ. 8 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—**Արագ գնացքը** № 12—8 ժ. 50 ր. առ., **Փոստատար գնացքը** № 4—11 ժ. 32 ր. գիշ.։ **Մարդատար գնացքը** № 6—5 ժ. 15 ր. ցեր.։ **Խառն գնացքը** № 106—5 ժ. 15 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—**Փոստատար գնացքը** № 40/3—8 ժ. առ.։ **Մարդ.-ապրանքատար գնացքը** № 6К. 5—1 ժ. 28 ր. ցեր.։ **Մարդ.-ապրանքատար գնացքը** № 8Э/7—5 ժ. 28 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—**Մարդատար գնացքը** № 9/10Б—1[illegible] ժ. 22 ր. առ.։

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ձմերային երթեւեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I **Փոստայիև-մարդատար շոգենաւեր.**
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի

II **Մարդատար շոգենաւեր.**
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » »

III **Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.**
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիա, Կոստանդնուպոլսի, Սալոնիկի, Սմիրնայի, Անատոլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ, Րիգա, Լիբավա և Րէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում Սօլոլակսկայա փողոց, № 8.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովացվում են ապրանքներ ձեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(Հ.) 0—81

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/2. Տէլէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն։

Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։

Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձեւով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առեւտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առեւտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առեւտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) **Օտար լեզուներ**. 2) Ստագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (ռեմինգտօն և այլ. և 4) Առեւտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և դատ-դատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնական. ներ և առեւտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից)։

Կուրսերի հիմնադիր՝ առեւտր. գիտութեան կանդիդատ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

(Ա. Օ.) 376. 0—25

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный